

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mirana Kirm Godler

Mednarodnopravni status Svetega sedeža in diplomatski odnosi z Republiko Slovenijo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mirana Kirm Godler

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Mednarodnopravni status Svetega sedeža in diplomatski odnosi z Republiko Slovenijo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

POVZETEK

Mednarodnopravni status Svetega sedeža in diplomatski odnosi z Republiko Slovenijo

Sveti sedež se je skozi zgodovino izkazal kot pomemben mednarodni akter, ki s svojo moralno in simbolno težo pomembno in odločilno vpliva na odnose znotraj mednarodne skupnosti. Predstavlja središče hierarhično urejene Rimskokatoliške cerkve, do katere mnogi čutijo pripadnost. Poleg tega predstavlja tudi *sui generis*, subjekt mednarodnega prava, ki v mednarodni skupnosti izvaja svojo politiko na specifične načine. Njegova posebnost, v mislih imam vatikansko dvojnost, Sveti sedež in država mesta Vatikan, ki jima vlada papež kot dvojni suveren – duhovni in posvetni, odločilno zaznamuje odnose tako na bilateralni kot na multilateralni ravni. Sveti sedež je dejansko subjekt, ki vzpostavlja odnose z državami in se uveljavlja v mednarodni skupnosti. Država mesta Vatikan pa predstavlja samo ogrodje za zagotavljanje neodvisnosti položaja Svetega sedeža v mednarodni skupnosti. Zato v nalogi govorim o diplomaciji oziroma mednarodni politiki Svetega sedeža in ne Države mesta Vatikan. Diplomacija na bilateralni ravni deluje v večini primerov na ravni veleposlaništev in nunciatur, ključni za razumevanje dinamike odnosov pa so tudi sklenjeni konkordati, ki jih sklene Sveti sedež s posamezno državo. Z državami ima sklenjene številne konkordate, ki kot mednarodne pogodbe urejajo vsa organizacijska in pravna razmerja med državo in Svetim sedežem. S konkordati si je uspela Katoliška cerkev zagotoviti privilegirani položaj nasproti ostalim cerkvam. Danes pa se Sveti sedež osredotoča predvsem na posamezne sporazume, ki urejajo zgolj posamezna, specifična vprašanja in s svojo moralno avtoriteto pomembno uravnava dinamiko znotraj mednarodne skupnosti. Z avtoriteto, ki jo ima v mednarodni skupnosti, je tudi pomembno doprinesel k priznavanju samostojnosti Slovenije.

Ključne besede: Sveti sedež, Slovenija, mednarodnopravna subjektiviteta, konkordat.

The international legal status of the Holy See and diplomatic relations with the Republic of Slovenia

The Holy See has played an important role throughout history and proved to be an important international player that with its moral and symbolic authority importantly influences the international community. It represents the center of a structured hierarchy of the Catholic Church to which many people feel loyalty and it is a *sui generis* subject of international law that successfully implements its decisions within the international community. The double juridical personality of Holy See which consists of Vatican city and Holy See and is headed by the Pope that represents a spiritual and secular sovereign and impacts the international relations on both multilateral or bilateral levels in its specific way. The Holy See and not Vatican city maintains diplomatic relations with states and the Vatican City was indeed only created by the Lateran Treaty to provide a territorial basis for the Holy See to guarantee its independence. Therefore, I am talking about diplomacy and international politics of the Holy See and not the Vatican's. The Holy See establishes diplomatic relations with sovereign states and additionally maintains some apostolic delegates to local Catholic Church communities. An important key to understanding the dynamics of international relations represents concordats. An agreement between the Holy See of the Catholic Church and a sovereign state on religious matters is called a concordat which deals with the recognition and privileges of the Catholic Church in a particular country. The concordats have successfully ensured to the Catholic Church a privileged position against other churches. Nowadays, the Holy See primarily focuses on individual agreements regulating only a single, specific issues and with its moral authority importantly influences the international community. The Holy See has importantly contributed to the recognition of the independence of Slovenia.

Key words: Holy See, Slovenia, international subjectivity, concordats

KAZALO VSEBINE

1	Uvod.....	7
1.1	Problematika obravnavanega področja	9
1.2	Oprelitev predmeta in cilja raziskovanja.....	11
1.3	Struktura analize in metode dela	13
2	Konceptualizacija uporabljenih konceptov	16
2.1	Razlika med originalnimi in derivativnimi subjekti mednarodnega prava.....	21
2.2	Mednarodnopravni status <i>sui generis</i>	23
2.2.2	Mednarodnopravni status Države mesta Vatikan.....	27
2.2.3	Mednarodnopravni status Svetega sedeža.....	29
3	Diplomacija Svetega sedeža.....	34
3.1	Struktura in organi diplomatskega aparata Svetega sedeža.....	37
3.2	Multilateralna in bilateralna diplomacija Svetega sedeža	39
3.3	Diplomatski odnosi Svetega sedeža z državo.....	40
4	Diplomatski odnosi Svetega sedeža s Slovenijo	43
4.1	Konceptualizacija konkordata	46
4.2	Oprelitev konkordata in pregled sklenjenih konkordat EU-članic in Svetega sedeža	48
4.3	Konkordat med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem in primerjava med konkordati članic EU-ja.....	56
5	Zaključek.....	61
6	Literatura	64

SEZNAM KRATIC

CIEC *International Commission on Civil Status* , Mednarodna komisija za osebni status.

CoE *Council of Europe*, Svet Evrope.

CTBTO Prep Com *Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization* , Pripravljalna komisija organizacije za pogodbo o celoviti prepovedi jedrskih poskusov.

ECOSOC *United Nations Economic and Social Council*, Ekonomsko socialni svet Združenih narodov.

EU Evropska unija.

IAEA *International Atomic Energy Agency* , Mednarodna agencija za atomsko energijo.

IFAD *International Fund for Agricultural Development* , Mednarodni sklad za razvoj kmetijstva.

ILO *International Labour Organization*, Mednarodna organizacija dela.

ICMM *International Committee of Military Medicine*, Mednarodni odbor za vojaško medicino in farmacijo.

INTOSAI *International Organisation of Supreme Audit Institutions*, Mednarodna organizacija vrhovnih revizijskih institucij.

ITU *International Telecommunication Union*, Mednarodna telekomunikacijska zveza.

OSCE *Organization for Security and Co-operation in Europe*, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi.

OPCW *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*, Organizacija za prepoved kemičnega orožja.

PLO *Palestine Liberation Organization*, Organizacija za osvoboditev Palestine.

RKC Rimskokatoliška cerkev.

UN *United Nations*, Organizacija Združenih narodov.

UNESCO *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* , Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo.

UNIDO *United Nations Industrial Development Organization*, Organizacija Združenih narodov za industrijski razvoj.

UN-HABITAT *United Nations Human Settlements Programme*, Program Združenih narodov za naselja.

UNDP *United Nations Development Programme*, Program Združenih narodov za razvoj.

UNEP *United Nations Environment Programme*, Program Združenih narodov za okolje.

UNWTO *World Tourism Organization*, Svetovna turistična organizacija.

UNHCR *United Nations High Commissioner for Refugees*, Urad Visokega komisariata Združenih narodov za begunce.

UNIDROIT *International Institute for the Unification of Private Law*, Mednarodni inštitut za unifikacijo zasebnega prava.

UNCTAD *United Nations Conference on Trade and Development*, Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj.

UPU *Universal Postal Union*, Mednarodna telekomunikacijska zveza.

WFP *United Nations World Food Programme*, Svetovni program za prehrano.

WHO *World Health Organization*, Svetovna zdravstvena organizacija.

WMO *World Meteorological Organization*, Svetovna meteorološka organizacija.

WTO *World Trade Organization*, Svetovna trgovinska organizacija.

WIPO *World Intellectual Property Organization*, Svetovna organizacija za intelektualno lastnino.

1 Uvod

Sveti sedež predstavlja središče upravnega delovanja papeža. V mednarodni skupnosti se je uveljavil kot *sui generis*, subjekt mednarodnega prava, ki svojo politiko in delovanje izvaja na specifične načine. Posebnost ji daje predvsem vsesplošno svetovna sprejetost med katoliškim prebivalstvom, z njo se poistovetijo mnogi posamezniki, ki so pripadniki Rimsko katoliške cerkve, kar ji zagotavlja še posebno mogočen in vpliven položaj v mednarodni skupnosti.

Sveti sedež predstavlja vrhovno oblast Države mesta Vatikan. Italijanska zakonodaja specifično izjavlja: »Sveti sedež, ki polnopravno predstavlja Rimskokatoliško cerkev in Državo mesta Vatikan, se priznava kot mednarodno pravni subjekt za oba naslova« (Köck 1975). Sveti sedež ima trenutno sklenjene polne diplomatske odnose s 178 državami (Slovenska škofovska konferenca 2015). Pri Organizaciji Združenih narodov (UN) ima status države opazovalke. Status opazovalke ima tudi pri Ekonomsko socialnem svetu Združenih narodov (ECOSOC), Organizaciji Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO), Organizaciji Združenih narodov za industrijski razvoj (UNIDO), Programu Združenih narodov za naselja (UN-HABITAT), Programu Združenih narodov za razvoj (UNDP), Programu Združenih narodov za okolje (UNEP), Svetovnem programu za prehrano (WFP), Svetovni zdravstveni organizaciji (WHO), pri Svetovni meteorološki organizaciji (WMO), Svetovni turistični organizaciji (UNWTO), Svetovni trgovinski organizaciji (WTO), Svetu Evrope (CoE), pri Mednarodni komisiji za osebni status (CIEC), Mednarodnem skladu za razvoj kmetijstva (IFAD), Mednarodni organizaciji dela (ILO) in Uradu Visokega komisariata Združenih narodov za begunce (UNHCR). Svojega predstavnika ima pri Mednarodni agenciji za atomsko energijo (IAEA) in Mednarodnem odboru za vojaško medicino in farmacijo (ICMM). Je tudi članica Mednarodnega inštituta za unifikacijo zasebnega prava (UNIDROIT), Mednarodne organizacije vrhovnih revizijskih institucij (INTOSAI), Mednarodne telekomunikacijske zveze (ITU), Arabske lige, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OSCE), Organizacije za prepoved kemičnega orožja (OPCW), pripravljalne komisije Organizacije za Pogodbo o celoviti prepovedi jedrskih poskusov (CTBTO Prep Com), Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD), Mednarodne telekomunikacijske zveze (UPU) in Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) (Catholics for choice 2013). Poleg tega diplomatske odnose vzdržuje z Evropsko unijo (EU), suverenim malteškim viteškim redom in ima posebno

diplomatsko misijo pri Organizaciji za osvoboditev Palestine (PLO) (Slovenska škofovska konferenca 2015).

Ubi societas – ibi ius. Kjer je družba, so tudi družbeni odnosi, ki morajo biti urejeni (Slatinek 2006). Predstavniki Rimskokatoliške cerkve, ki so podrejeni papeški avtoriteti, se srečujejo s predstavniki državnih oblasti, pri tem nastajajo pogovori o interesih države in Rimskokatoliške cerkve (RKC) in o načinih za uveljavljanje teh interesov. Na slovenskih tleh je bil odnos z Rimskokatoliško cerkvijo že pred osamosvojitvijo predmet diskusij in nestrinjanj. Po osamosvojitvi Slovenije so se pogajanja med Rimskokatoliško cerkvijo in novonastalo državo nadaljevala in dosegla napredek s podpisom in ratifikacijo Sporazuma o pravnih vprašanjih. Ob perečih pravnih vprašanjih v odnosu med Rimskokatoliško cerkvijo in državo se postavlja vprašanje, kaj torej sploh pomeni ločenost in delitev pristojnosti med državo in Rimskokatoliško cerkvijo in kaj sploh sodi v pristojnost Rimskokatoliške cerkve in kaj v pristojnost države. Ker to ni točno določeno na vseh področjih, prihaja do nepotrebnih zapletov (Družina 2006). Predstavniki državne oblasti morajo pri tem upoštevati mednarodni ugled in položaj Svetega sedeža in hkrati zastopati večinski interes državljanov, ob tem pa se morajo predstavniki Rimskokatoliške cerkve razmejiti od države, ko se borijo za sredstva, ki jih potrebujejo za posredovanje svojih verskih resnic. Današnji sporazumi, ki jih sklepa Sveti sedež z državami, so pokazatelj, da se je Rimskokatoliška cerkev uspela tako razmejiti od države, da sama vsebina ne predstavlja več posega v demokratične pravne sisteme posameznih držav.

1.1 Problematika obravnavanega področja

Za razumevanje koncepta Svetega sedeža v mednarodni skupnosti, moramo jasno razlikovati med tremi pojmi: Državo mesta Vatikan, Svetim sedežem in Rimskokatoliško cerkvijo. Država mesta Vatikan in Sveti sedež sta mednarodnopravna subjekta, Rimskokatoliška cerkev pa je transnacionalni akter, ki predstavlja univerzalno družbo brez nacionalnih meja (Benko 1998). Država mesta Vatikan je bila ustanovljena leta 1929 z Lateranskimi sporazumi, ki so sestavljeni iz treh dokumentov¹.

Država mesta Vatikan in Sveti sedež imata prav poseben položaj v mednarodni skupnosti. Če upoštevamo temeljne predpostavke občega običajnega mednarodnega prava, mora država kot subjekt mednarodnega prava zadostiti kriterijem stalnega prebivalstva, državnega ozemlja, efektivne oblasti ter sposobnosti vstopanja v medsebojne odnose z drugimi državami. Poleg omenjenih pa mora subjekt mednarodnega prava zadostiti tudi drugim kriterijem, ki so želja entitete po priznanju, nastanek entitete brez kršenja mednarodnega prava, spoštovanje človekovih pravic in priznanje drugih subjektov. Vsak pravni subjekt ima pravno in poslovno sposobnost, to velja tudi za subjekte mednarodnega prava v mednarodni skupnosti. Pravna sposobnost pomeni, da je subjekt nosilec tako pravic kot dolžnosti, popolno pravno sposobnost naj bi imele zgolj države. Poslovna sposobnost pa predstavlja sposobnost subjekta, da sklepa mednarodne sporazume, postavlja zahteve drugim subjektom in sodeluje pri nastajanju norm občega mednarodnega prava. Če strnemo, je torej subjekt mednarodnega prava vsak, ki je po določbah mednarodnega prava nosilec pravic in obveznosti, deluje neposredno po predpisih mednarodnega prava in je neposredno, direktno podvržen mednarodnopravnemu redu. Obstaja več teorij, ki pojasnjujejo, kdo sploh je lahko subjekt mednarodnega prava (Degan 2000). Mednarodna pravna subjektiviteta se povezuje s suverenostjo. Današnje pojmovanje suverenosti se je oblikovalo v 16. stoletju, ko se je pojavila ozemeljska država, ki je na določenem teritoriju izvajala svojo oblast, sodno in zakonodajno. Oblikoval se je sistem politično neodvisnih držav, posamezne politične entitete so dobile absolutno oblast nad določenim teritorijem, kar pa je onemogočalo tudi vmešavanje drugih v notranje zadeve (Werner, Wouter in De Wilde 2001). To pa je predstavljalo konec suverenosti Papeške države leta 1870, ker ni več imela teritorialne suverenosti, so ji države priznavale spiritualno suverenost.

¹ Lateranski sporazumi so sestavljeni iz treh dokumentov: političnega sporazuma, finančne konvencije in konkordata med Italijo in Svetim sedežem.

Mednarodnopravni status Države mesta Vatikan je torej dvojni, kar lahko poimenujemo 'vatikanska dvojnost', saj moramo razlikovati med mednarodnopravno subjektiviteto Svetega sedeža in mednarodnopravno subjektiviteto Države mesta Vatikan. Sveti sedež je subjekt, ki vzpostavlja odnose z državami in se uveljavlja v mednarodni skupnosti. Država mesta Vatikan pa je bila ustanovljena le z namenom, da utrdi neodvisnost položaja Svetega sedeža v mednarodni skupnosti (Cvrlje 1992b).

Jönsson in Hall (2005, 25) menita, da je diplomacija institucija. Zunanja ministrstva pa so organizacije in da ima diplomacija kot institucija precej daljšo zgodovino kot zunanja ministrstva - organizacije. Predpogoj za razumevanje pojma diplomacija tako v ožjem kot v širšem smislu pa je gotovo razumevanje pojma zunanja politika, saj je diplomacija poleg vseh ostalih pojmovanj sredstvo v rokah zunanje politike. Podobno razmišlja tudi White (2001, 317), ki meni, da lahko diplomacijo preučujemo iz mikro in makro vidika. Iz makro vidika jo opredeli podobno kot Petrič, ki meni, da je: ».../ diplomacija zgolj ena od sredstev zunanje politike /.../«. Iz mikrovidika pa opredeli diplomacijo kot proces komunikacije, saj je le-ta ključna pri reševanju konfliktov (White 2001, 317). S tem se strinja tudi Petrič (2010, 307), ki poudarja, da je iz vseh definicij razvidno, da je ».../ bistvo diplomacije komuniciranje med državami.« Diplomacija Svetega sedeža ima že izjemno dolgo tradicijo. Ko so se nekatere države šele začele zavedati pomena diplomacije, je Sveti sedež imel že zelo razvejano mrežo odposlancev znotraj in zunaj Evrope. Prav tako je Sveti sedež gotovo ena izmed najstarejših mednarodnih institucij, ki je očitno sposobna hitrega prilagajanja različnim okoliščinam in dogodkom, da se je uspela obdržati tako dolgo obdobje. Moč Svetega sedeža ni v vojaških, političnih oziroma materialnih sredstvih. Suverenost Svetega sedeža je duhovne narave in temelji na spoštovanju duhovne naravnosti (Cvrlje 1992b, 328). Diplomacijo Svetega sedeža lahko razumemo ožje ali širše. Ožji vidik lahko razlagamo kot instrument zunanje politike, ki se izvaja preko njenega diplomatskega aparata. Širši vidik pa jo predstavlja kot komunikacijo, strateško pozicijo diplomacije Svetega sedeža.

Diplomacija Svetega sedeža deluje tako na multilateralni kot na bilateralni ravni. V magistrski nalogi se bom osredotočila na bilateralno raven. Diplomacija na bilateralni ravni deluje v večini primerov na ravni veleposlaništev in nunciatur, ključni za razumevanje dinamike odnosov pa so tudi sklenjeni konkordati, ki jih sklene Sveti sedež s posamezno državo. Namen konkordata je določiti vprašanja, pomembna za oba pravna subjekta (Kušej 1937). Upoštevajoč načelo ločenosti države od cerkve so konkordati postali pravne mednarodne pogodbe med suvereno državo in Svetim sedežem (Kerševan 1998).

1.2 Opredelitev predmeta in cilja raziskovanja

Sveti sedež predstavlja upravno središče papeževnega delovanja in oblast papeža, s tem pa daje status vlade Države mesta Vatikan. Ravno zaradi tega predstavlja tolikokrat prediskutirano entiteto, ki se je skozi zgodovino izoblikovala kot središče Rimskokatoliške cerkve. S specifično strukturo izvaja svojo politiko na posebne načine, v mednarodni skupnosti predstavlja *sui generis*, subjekt mednarodnega prava. Italijanska zakonodaja celo natančno definira njegovo subjektiviteto: »Sveti sedež, ki polnopravno predstavlja Rimskokatoliško cerkev in Državo mesta Vatikan, se priznava kot mednarodno pravni subjekt za oba naslova« (Köck 1979).

Temeljni cilj magistrske naloge je podrobneje raziskati diplomatske odnose med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo. Za razumevanje diplomatskih odnosov pa je potrebno pojasniti mednarodnopravno subjektiviteto Svetega sedeža, ki se povezuje s principom suverenosti. Današnje pojmovanje suverenosti je bilo oblikovano v 16. stoletju s pojavom ozemeljske države, ki je predstavljala državo, ki je na določenem teritoriju izvajala sodno in zakonodajno oblast. Razumevanje mednarodnopravne subjektivitete Svetega sedeža je predpogoj za razumevanje bilateralnih odnosov, ki jih goji Sveti sedež s posameznimi državami. Razumeti moramo strukturo in organe diplomatskega aparata Svetega sedeža, ki so specifični in se razlikujejo od organov diplomatskega aparata suverene države. Teoretično razumevanje pa bom potrdila z razjasnitvijo diplomatskih odnosov Svetega sedeža z Republiko Slovenijo s pomočjo pregleda sklenjenega konkordata med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo. Za umestitev in jasnejši, sistematiziran pregled bom s pomočjo primerjalne perspektive pregledala sklenjene konkordate med državami članicami EU in Svetim sedežem. Konkordate ima sklenjene 15 od 27 članic EU, zaradi zadnjega vstopa v EU pa bom vključila tudi Hrvaško. Poleg Slovenije imajo sklenjen konkordat še Španija, Latvija, Nemčija, Francija, Poljska, Avstrija, Portugalska, Italija, Luksemburg, Madžarska, Estonija, Litva, Malta in Slovaška.

Vprašanja, na katera bom poskusila odgovoriti, so:

1. Kakšen je mednarodnopravni status Svetega sedeža in kako vpliva na diplomatske odnose Svetega sedeža z državo?
2. Kakšni so razlogi za poseben mednarodnopravni status Svetega sedeža?
3. Kako na odnose med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem vpliva sklenjeni konkordat?

Delovni hipotezi, ki ju bom poskusila potrditi oz. ovreči, sta:

H1: Posebna mednarodnopravna subjektiviteta Svetega sedeža odločilno zaznamuje diplomatske odnose med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo.

H2: Specifičen diplomatski aparat Svetega sedeža in sklenjen konkordat narekujejo drugačno dinamiko in vsebino diplomatskih odnosov z Republiko Slovenijo, kot jih ima Slovenija z ostalimi suverenimi državami.

Namen magistrske naloge je pregled in določitev dejavnikov, ki pomembno vplivajo na odnose med državo in Svetim sedežem, za pregled le-tega pa je pomembno razjasniti njegovo mednarodnopravno subjektiviteto in podati podroben pregled sklenjenega konkordata. Opremila se bom na odnose Svetega Sedeža s Slovenijo, ki so zgodovinsko še posebej pomembni, saj je Sveti Sedež ena izmed prvih držav, ki je slovensko neodvisnost uradno priznala 13. januarja 1992 in s tem sodi med eno izmed prvih držav, ki so potrdile našo željo, ustavno določeno tudi z referendumom leta 1991. Temeljna izhodišča za ta korak so bila spoštovanje pravice narodov do samoodločbe, zavračanje uporabe sile in sprejemanje dialoga kot edinega sredstva za doseganje pravičnih in mirnih rešitev. Odločitev Svetega sedeža je k takšnemu razmišljanju pomagala tudi drugim državam.

1.3 Struktura analize in metode dela

Magistrsko delo bo sestavljeno iz treh osnovnih poglavij, kamor ne štejemo uvoda in zaključka.

V prvem poglavju magistrske naloge bom s pomočjo zgodovinske analize in analize ter interpretacije sekundarnih in primarnih virov podrobneje opredelila teoretske koncepte, ki so izhodišče za nalogo. Z zgodovinsko analizo analiziramo spremembe v različnih časovnih točkah, ki jih lahko med seboj primerjamo oz. potegnemo paralele s sedanjim časom (Neuman 2011). Del nje je tudi zgodovinsko-razvojna analiza, ki pojasnjuje tendence v zgodovinskem razvoju raziskovanega pojava (Dunn 2008). V prvem delu prvega poglavja bom pojasnila tri osnovne koncepte, to so Država mesta Vatikan, Sveti sedež in Cerkev, saj so to med seboj ločeni subjekti, ki jih ne smemo mešati, in so pomembni za razumevanje statusa Svetega sedeža v mednarodnem pravu. V drugem delu prvega poglavja bom s pomočjo analize in interpretacije sekundarnih in primarnih virov podala podrobnejšo opredelitev subjektov s posebnim statusom v mednarodnem pravu, v katerega sodi tudi Sveti sedež. Analiza in interpretacija primarnih virov je analiza izvirnih dokumentov. Podatke, ki jih izbiramo sami, imenujemo primarne podatke. Podatke, ki jih je izbral nekdo drug in jih mi nato uporabimo v svoji raziskavi, pa imenujemo sekundarne podatke (Grix 2010). Opredelila bom 'vaticansko dvojnost', torej bom razlikovala med mednarodnopравnim statusom Svetega sedeža in statusom Države mesta Vatikan. S pomočjo zgodovinske analize in analize sekundarnih virov bom pregledala razvoj in nastanek razlogov za poseben primer mednarodnopравne subjektivitete Svetega sedeža ter pravne pravice in posledice, ki jih prinaša njegov status.

V drugem poglavju se bom opredelila na diplomatsko dejavnost Svetega sedeža. Sredstva, s katerimi deluje Sveti sedež na mednarodnem prizorišču, so številna. Najbolj tradicionalno sredstvo je mreža diplomatskih predstavnikov, ki so razporejeni v različnih rangih. V prvem delu bom s pomočjo analize sekundarnih in primarnih virov okvirno pregledala diplomatske odnose tako na multilateralni kot na bilateralni ravni. Osrednji del poglavja bo namenjen bilateralnim odnosom Svetega sedeža z državo. V drugem delu drugega poglavja bom najprej pojasnila strukturo in organe diplomatskega aparata Svetega sedeža, saj ima Sveti sedež specifičen aparat, ki ga težko primerjamo z diplomatskim aparatom katere izmed držav. V nadaljevanju pa podrobneje splošen pregled diplomatskih odnosov z državo. Ta del poglavja je poglaviten za nadaljnje razumevanje tretjega poglavja, ki bo praktičen oris odnosov med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo. Diplomatski odnosi, ki jih Sveti sedež vzpostavi z državo, so specifični. V primeru navezovanja odnosov med dvema državama se

obe strani zavzemata za interese lastne države in državljanov, pri navezovanju odnosov med državo in Svetim sedežem pa so interesi vzporedni, saj oba subjekta branita interese istih državljanov znotraj države (Cvrlje 1992b). Ti državljani čutijo pripadnost Rimskokatoliški cerkvi, katere najvišji organ v posamezni državi je škofovska konferenca,² ki je del nadnacionalne katoliške cerkve in je podvržena pravnim pravilom države, v kateri je ustanovljena.

Tretje poglavje pa bo namenjeno diplomatskim odnosom med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo. To poglavje bo praktičen oris odnosov, ki jih ima Sveti sedež z Republiko Slovenijo in so specifični že zaradi interesov, ki jih strani zastopata, kot tudi zaradi posebnosti diplomatskega aparata Svetega sedeža. Diplomatske odnose med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem bom opredelila s pomočjo zgodovinske analize in analize sekundarnih in primarnih virov ter s primerjalno analizo. Dinamiko in vsebino odnosov bom opredelila s pomočjo pregleda sklenjenega konkordata med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem. Konkordat je mednarodnopravna pogodba med suvereno državo in Svetim sedežem. Slovenija je začela pogajanja o konkordatu s Svetim sedežem leta 1999. Pogajanja so se nato nadaljevala šele po parlamentarnih volitvah leta 2000 (Mladina 2011). Končana so bila konec leta 2001, sporazum pa je bil nato podpisan 14. 9. 2001 (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih). Za razumevanje vpliva konkordata na odnose pa bom primerjalno pregledala tudi konkordate izbranih članic EU-ja. S Svetim sedežem ima sklenjen sporazum 16 od 28 članic EU-ja, poleg Slovenije še Estonija, Madžarska, Francija, Nemčija, Španija, Italija, Portugalska, Litva, Malta, Luksemburg, Latvija, Poljska, Avstrija in Slovaška. Hrvaško bom vključila zaradi še vedno svežega vstopa v EU. S pomočjo primerjalne analize bom besedno, teleološko in zgodovinsko primerjala sklenjene konkordate izbranih članic EU-ja in konkordata sklenjenega z Republiko Slovenijo in s tem prikazala dinamiko odnosa med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem.

V zadnjem, četrtem poglavju magistrske naloge bom združila ugotovitve in tako podala odgovore na postavljena raziskovalna vprašanja.

Metode, ki jih bom uporabila v magistrski nalogi, so zgodovinska analiza, analiza in interpretacija sekundarnih in primarnih virov in primerjalna analiza. Na podlagi konceptualne analize bom najprej opredelila uporabljene koncepte, ki so temeljni pojmi, s katerimi se bom ukvarjala v magistrski nalogi. Poleg definicije uporabljenih konceptov bom s pomočjo primarne in sekundarne strokovne literature, ki vključuje znanstvene članke, zbornike in

² Zakonik cerkvenega prava določa škofovsko konferenco kot zbor škofov kakega naroda.

knjige definirala mednarodnopravni status Države mesta Vatikan in Svetega sedeža, pri tem bo rdeča nit mednarodno pravo in mednarodne pogodbe, saj bom z njihovo pomočjo postavila temeljni pravni okvir magistrskega dela. Z besedno in namensko interpretacijo pravnih virov bom predstavila koncept konkordata, ki je ključen za razumevanje odnosa med državo in Svetim sedežem. Na podlagi spletnih virov in znanstvene literature bom analizirala odnos Slovenije s Svetim sedežem. V zadnjem delu pa bom uporabila metodo sintetizacije in primerjalno metodo ter besedno, teleološko in zgodovinsko primerjala sklenjene konkordate izbranih članic EU-ja in s tem prikazala odnos Slovenije in Svetega sedeža.

2 Konceptualizacija uporabljenih konceptov

Za pojasnitev odnosov med državo in Svetim sedežem je potrebno najprej pojasniti uporabljene koncepte. Najprej je potrebno razjasniti pojem Države mesta Vatikan.

Zgodovinar Mercier meni, da je njegov izvor težko pojasniti, ime naj bi dobil po etruščanskih vedežih in je bil v takratnem času zelo slabo cenjen (Cvrlje 1992b, 5). Rimljani so pozneje ime latinizirali v Vaticanus, ki ima simboličen pomen, grajen naj bi bil na besedi mons ali vaticanus collis, ki pomeni grič in goro, torej naj bi besedna zveza imena Država mesta Vatikan pomenila rimski grič na desni strani obale Tibere. Nekateri zgodovinarji pa trdijo, da naj bi država ime dobila po etruščanskem mestu Vaticanum. Kraj je veljal za izjemno nezdravega, nekoliko zanemarjenega, saj je območje pogosto poplavljal Tibera in s tem povzročala bolezni (Cvrlje 1992b, 5).

Država mesta Vatikan predstavlja posebno dvojnost med dvema pojmom, na eni strani posvetnostjo in na drugi duhovnostjo, saj Država mesta Vatikan za vernike Rimskokatoliške cerkve predstavlja svetišče. »Vatikan, to je seveda predvsem bazilika Sv. Petra, s 187 m dolžine in 150 m širine daleč največja cerkev na svetu. Kar je za muslimane sveti kamen v Kaabi v Meki, za Žide solza v Jeruzalemu, je za Katolike bazilika Sv. Petra v Rimu« (Novak 1983, 89). Medtem ko je, ravno nasprotno, za avtorje, ki se ukvarjajo z mednarodnimi odnosi in pravom, Država mesta Vatikan specifičen, *sui generis* subjekt, ki ga je mogoče obravnavati le v povezavi z mednarodnim položajem papeža. Z izrazom Vatikan moramo razumeti predvsem vatikansko dvojnost. Cvrlje (1992a, 7) meni, da moramo razlikovati med Svetim Sedežem in Državo mesta Vatikan, ki jima vlada papež, ki predstavlja dvojnega suverena, na eni strani duhovnega in na drugi posvetnega. Sveti ali Apostolski sedež je pravna personifikacija Rimskokatoliške cerkve in njeni duhovni misiji je podrejen obstoj države. Kanonski zakonik (kan. 361) cerkvenega prava pravi, da Sveti Sedež označuje rimskega papeža z Državnim tajništvom in ustanovami Rimske kurije. Državo mesta Vatikan pa označi kot »/.../ potrebni minimum, da more Sveti Sedež svobodno izvrševati svoje duhovno poslanstvo, sogovornikom pa hkrati zagotavlja, da je neodvisen od vladarjev tega sveta« (Zakonik cerkvenega prava 2006).

Če pa pogledamo na Sveti Sedež z vidika diplomatskih odnosov z državami, ga moramo razumeti kot celoto, je subjekt mednarodnih odnosov, ki obenem predstavlja središče Rimskokatoliške cerkve in mednarodno pravni subjekt, ki je zmožen navezovanja stikov in sklepanja sporazumov s suverenimi državami (Andrassy, Bakotić, Vukas in Seršić 2006). Avtorji se strinjajo, da je Sveti Sedež povsem specifičen subjekt v mednarodni skupnosti.

Njegova suverenost se je v določenem obdobju uspela ohraniti brez ozemlja, vendar je vprašanje državnosti Države mesta Vatikan kot suverenega in neodvisnega subjekta problematično. Po klasični mednarodnopravni teoriji ima sicer vse elemente, ki državo določajo: ima ozemlje, prebivalstvo in suvereno oblast, vendar sta ozemlje in prebivalstvo na nek način zgolj simbolična, njen suveren pa je hkrati poglavar Rimskokatoliške cerkve in predstavnik v mednarodni skupnosti (Grgič 1983, 16). Z Lateranskimi sporazumi, ki so bili sklenjeni 11. februarja 1929 med Svetim Sedežem in Mussolinijevo fašistično državo, je bila ustanovljena današnja Država mesta Vatikan. Nastala naj bi na zahtevo Pija XI. z namenom, »/.../ da se zagotovi neodvisnost Svetega Sedeža in njegova suverenost na mednarodnem področju« (Cvrlje 1992a, 20). Če povzamemo vsebino Lateranskih sporazumov, vidimo, da so sestavljeni iz treh poglobitvenih dokumentov: iz političnega sporazuma, ki rešuje leta 1870 odprto rimsko vprašanje in s katerim se ustanavlja Država mesta Vatikan, finančne konvencije, v kateri je določeno, da mora Italija Svetemu Sedežu plačati vsoto 750 milijonov lir odškodnine za izgubo papeške države ter določa letno kavcijo v vrednosti 5 % na vsoto 1 milijarde lir, tretji dokument pa predstavlja konkordat med Italijo in Svetim Sedežem, ki ureja odnose med njima. Italija je v njem zagotovila svobodno izvrševanje duhovne oblasti in jurisdikcijo nad cerkvenimi vprašanji. Državi mesta Vatikan je bil priznan poseben položaj, s konkordatom je bil v vse državne šole uveden obvezen pouk verouka, katoliške šole pa so bile izenačene z državnimi. Poleg tega je konkordat omogočil civilnopravno veljavo cerkvene poroke. Katoliška vera je bila priznana kot državna vera. Bolj podrobno bom sporazum obravnavala v posebnem poglavju.

Država mesta Vatikan je specifična v vseh pogledih, nastala je iz specifičnega razloga in je ne moremo primerjati z nobeno drugo. Obsega zgolj 0,44 km², število njenega prebivalstva pa niha med 1100 in 1500, od teh jih ima zgolj peščica državljanstvo Države mesta Vatikan. Prebivalci so predvsem kardinali in funkcionarji ter uslužbenci vatikanske administracije. Državljanstvo je specifičnega karakterja, takoj ko posamezniku preneha funkcija, ki jo opravlja v administraciji, mu s funkcijo preneha tudi državljanstvo. Ustavni zakoni so primerljivi z zakoni drugih suverenih držav, določene so državljanske pravice, pravice bivanja, urejena je gospodarska in profesionalna organizacija ter javna varnost, določen je tudi zakon o izvoru pravic. Upravni organ Države mesta Vatikan predstavlja gubernatorat, ki mu načeluje guverner, sestavljen pa je iz glavnega tajništva in uprave. Urejena so tudi sodišča. Poseben organ pa predstavlja urad za tisk, kjer potekajo novinarske konference in je nadziran s strani državnega sekretariata, ki nadzira tudi publikacije in Radio Vatikan (Cvrlje 1992b, 21).

Osnovna dejstva glede nastanka Države mesta Vatikan so razjasnjena, pomembno vprašanje pa odpira mednarodnopravni položaj papeža, Svetega Sedeža in ozemlja Države mesta Vatikan, kar je bilo predmet številnih teoretičnih razpravljanj. Avtorji mednarodnega prava si niso edini glede vprašanja, ali je Državo mesta Vatikan sploh mogoče obravnavati kot državo. Andrassy (1990, 125) meni, da je potrebno ločevati pravni položaj papeža od pravnega položaja ozemlja, nad katerim papež vrši oblast. Papeška država je bila pred letom 1870 prava država in s tem subjekt mednarodnega prava, papež pa cerkveni in posvetni vladar. Vendar pa številni diplomatski odnosi prvotno niso služili potrebam posvetne države, ampak zgolj položaju in ureditvi Katoliške cerkve v posameznih državah, s katerimi je sklepala diplomatske odnose. Andrassy, Bakotić in Vukas (1995, 75) priznavajo, da lahko Državi mesta Vatikan obenem pripišemo značaj države in ga hkrati zanikamo. Pravi tudi, da ga glede na njegov položaj v času vojne opredelimo kot miniaturno državo, vendar take vrste, ki prav zaradi majhnosti ozemlja in posebne namembnosti ne sodeluje v mnogih mednarodnih organizacijah.

Verdross in Simma (1976, 214) pri svoji opredelitvi mednarodnopravne subjektivitete izhajata iz kanonskega prava: »Sveti Sedež je bil od srednjega veka priznan kot subjekt mednarodnega prava, njegova avtoriteta pa ni bila izpeljana iz nobene države, kljub temu da je bila leta 1870 Papeška država ukinjena, se je mednarodnopravna subjektiviteta ohranila, Lateranski sporazumi pa so njegoovo suverenost utrdili tudi na mednarodnem področju.«

Rimsko katoliška cerkev je transnacionalni akter, univerzalna družba vernikov brez nacionalnih meja. Benko (2000, 244–245) pravi, da njegovo transnacionalnost dokazuje več dejavnikov. Prvi so številčni pokazatelji (številčnost vernikov po svetu, ki dosega visoke številke ter številčnost tistih, ki skrbijo za širjenje in konsolidacijo vere v svetu: te predstavljajo duhovniki, nune in drugi delavci v službi cerkve). Naslednji dejavnik je njena centralizirana struktura z značilnim odnosom med centrom in periferijo. Katoliška Cerkev in apostolski sedež sta po božji ureditvi pravni osebi (Zakonik Cerkvenega Prava, kan. 113). Roter (1976, 58–60) podrobno opredeli Cerkev kot najbolj izrazito in najbolj značilno obliko organizacije religije, pravi, da Cerkev sebe definira kot sveto institucijo nadnaravnega izvora, svojim članom pa posreduje vrednoto odrešenja z mehaniziranimi in ritualno oblikovanimi dejanji, duhovniška funkcija je izrazito profesionalizirana ter povezana s podeljevanjem zakramentov, ki predstavljajo milost za vernike, funkcija suverenosti Cerkve pa pomeni, da če ima Cerkev v lasti zaklad milosti, iz slednjega izhaja ekskluzivnost Cerkve, a tudi sredstva prisile v sferi vplivanja. Suverenost se torej nanaša na vsa področja človekovega življenja, ne le na ožje religiozno. Cerkev tako postane tekmeč države v izvajanju oblasti nad osebnim in

družbenim življenjem v določenem času in prostoru. Oblikuje doktrino o verskih in socialnih vprašanjih, skozi dogmatični doktrinarni sistem Cerkev posreduje svoje resnice vernikom in s tem neposredno varuje svojo zgradbo, torej duhovniki in ostali nosilci suverene cerkvene oblasti sestavljajo Cerkev, v kateri igrajo verniki pasivno vlogo. Katoliška Cerkev je kot dovršena organizacija internacionalna, torej ni omejena na eno nacionalno državo, temveč je nadnacionalna, univerzalna, kar pomeni, da teži k vplivanju na vsa področja družbenega življenja, hierarhična, torej je njena struktura izrazito piramidalna in lokalne cerkve so podrejene svojemu središču (Roter 1976, 11–15). Krščanstvo se je pojavilo po izgubi Jeruzalema in Antiohije kot vera brez baze v Rimu, Rim pa je kot izjemno kozmopolitsko mesto z odličnimi povezavami, trgovskimi potmi nudil krščanstvu takšne možnosti, kot mu jih ni do tedaj še nobeno mesto. Boff (1986, 99) trdi, da je pod Gregorjem VII. (1073–1085) prišlo v 11. stoletju do preobrata v strukturi moči, saj naj bi v znamenitem *Dictatus Papae* (leta 1075) utemeljil ideologijo papeške absolutne moči. Rimski pontifeks je prevzel dediščino rimskega cesarja, v svoji osebi je povezal duhovništvo (*sacerdotum*) in kraljevsko oblast (*regnum*). S tem se strinja tudi Ryan (1999), ki pravi, da je *Dictatus papae* ustoličil imperialnost, kar pomeni, da ima papež absolutno posvetno oblast, lahko sodi, sam pa ne more biti sojen. Papež tako ni več le Kristusov glasnik, temveč njegov pravi namestnik na Zemlji. Prvenstvo rimskega škofa izhaja neposredno od Boga, kot trdi tudi Zakonik cerkvenega prava (kanon 331): Škof rimske Cerkve, v katerem namreč ostane služba, ki jo je Gospod posebej podelil Petru, prvaku apostolov, in se mora prenašati na njegove naslednike, je glava škofovskega zbora, Kristusov namestnik in tu na Zemlji pastir vesoljne Cerkve; zato ima v moči svoje službe vrhovno, polno, neposredno in splošno redno oblast v Cerkvi in jo mora svobodno izvrševati«. Kanon 330 pravi: »Kakor po Gospodovi določitvi sveti Peter in drugi apostoli sestavljajo en sam zbor, tako so na podoben način povezani med seboj rimski papež, Petrov naslednik, in škofje, nasledniki apostolov.« Boff (1986, 20–21) trdi, da lahko preveliko povezovanje resničnosti Cerkve in resničnosti božjega kraljestva ali celo istovetenje obeh resničnosti vodi do idealistične, spiritualistične, od sveta odmaknjene Cerkve, ki nima ničesar skupnega z zgodovinskim dogajanjem. Cerkev naj namreč ne bi bila sama sebi namen, temveč je v službi resničnosti, ki jo presega. Boff (1986, 93–94) nadaljuje, da ko govorimo o institucionalni Cerkvi, ne mislimo na skupnost verujočih, ki v svetu pričajo o navzočnosti vstalega Jezusa, temveč imamo v mislih organizacijo skupnosti vernikov z njeno hierarhijo, sveto oblastjo, dogmami, obredi, kanoni in njeno tradicijo. Organizacija naj bi ustrezala občestvu vernikov, potrebi po širjenju evangelija, institucija naj bi bila v službi verske

skupnosti, iz česar izhaja, da se mora neprestano prilagajati zgodovinskim situacijam in spremembam v družbi.

2.1 Razlika med originalnimi in derivativnimi subjekti mednarodnega prava

Država mesta Vatikan je materialna struktura v službi Svetega sedeža kot najvišjega in osrednjega vodstva katoliške Cerkve. Sveti sedež nima teritorija, je pa kljub temu mednarodnopravni subjekt, sposoben vseh pravnih poslov in dejavnosti na pravnem področju. Sveti sedež je upravni organ katoliške Cerkve, medtem ko je Država mesta Vatikan suvereno ozemlje pod papeževu oblastjo. Država mesta Vatikan ima status *aparte* v mednarodnem pravu, dejansko komaj obstaja kot ozemeljska osnova, ki zagotavlja neodvisnost nedržavnemu akterju Svetemu sedežu (Dalla Torre 1996). Sveti sedež je treba razumeti kot *sui generis*, nedržavni mednarodno pravni subjekt, ki črpa svojo subjektiviteto iz duhovne suverenosti in je hkrati center Rimskokatoliške cerkve, ki je največja svetovna verska organizacija. Sveti sedež, Država mesta Vatikan in Rimskokatoliška cerkev so tako tesno povezani, da je težko jasno definirati medsebojna razmerja. Papež je hkrati vodja Svetega sedeža, absolutni vladar Rimskokatoliške cerkve in tudi posvetni vladar Države mesta Vatikan. Ko je Lateranska pogodba leta 1929 ustanovila Državo mesta Vatikan, je bilo predvideno, da obstaja jasna ločnica med Svetim sedežem in Rimskokatoliško cerkvijo. Sveti sedež deluje kot vrhovni organ oblasti Rimskokatoliške cerkve in razmerje med Svetim sedežem in Rimskokatoliško cerkvijo je mogoče primerjati z razmerjem med vlado in državo. Vendar sta Rimskokatoliška cerkev in Sveti sedež pravzaprav dve entiteti, ki ju ne smemo zamenjevati. Tako je v Rimskokatoliški cerkvi in Državi mesta Vatikan papež absolutni vodja v verskih, upravnih, diplomatskih in političnih zadevah. Papež je zadnji absolutni monarh in skladno s tem izvaja neomejeno pristojnost v vseh zadevah, ki se nanašajo tako na Sveti sedež kot na Državo mesta Vatikan.

Rimskokatoliška cerkev je v pravoslavni in protestantski literaturi pogosto označena kot mednarodna verska organizacija³, vendar tej organizaciji nikoli ni bila potrebna država (Bartoš in Jovanović 1962). Le-ta namreč nikoli ni imela vpliva (v smislu mednarodnega prava) na položaj papeža kot vrhovnega upravnega organa katoliške mednarodne organizacije. Ta organ namreč ni pridobil svoje suverenosti na podlagi državnosti, temveč samo kot organ neke specifične mednarodne organizacije (Bartoš in Jovanović 1962). Po samoopredelitvi Sveti sedež ni politična oblast, temveč predstavlja moralno silo, ki predstavlja na mednarodnem nivoju neko silo, sami tudi ne govorijo o zunanji politiki Svetega sedeža, ampak o uveljavljanju Svetega sedeža v mednarodnem okolju. Samo delovanje naj bi bilo

³ Rimskokatoliška cerkev je transnacionalni akter v mednarodnih odnosih. Je univerzalna družba vernikov brez nacionalnih meja. Pogojem za obstoj mednarodne organizacije ustreza le v sposobnosti oblikovanja lastne volje ter v lastnem (mednarodnem) področju delovanja (Petrič 1980, 1123).

odmev evangelijskega sporočila, izvrševanje pa je dolžnost in zadolžitev ter je prvotno v dobrobit vsemu človeštvu, ki ga je potrebno odpreti evangelijskemu sporočilu. Njegova dejavnost naj ne bi bila politična, čeprav številni raziskovalci izven cerkvenih krogov govorijo o njegovi zunanji politiki, vendar Cvrleje poudarja (1992b, 223), da mednarodna politika Svetega sedeža nosi pečat dualizma, saj gre za preplet cerkvenoverskih in družbenopolitičnih motivov. Udejstvovanje mednarodnega sedeža v mednarodnem okolju je pogojeno različnim situacijam in dogajanjem v mednarodnem okolju in Sveti sedež sledi tej dinamiki in se nanjo odziva.

2.2 Mednarodnopravni status *sui generis*

Poseben status v mednarodni skupnosti imajo entitete *sui generis*. Eden izmed takih primerov je Sveti sedež. Je izvršni organ Rimskokatoliške cerkve in gre za tako imenovani izventeritorialni mednarodnopravni subjekt *sui generis*, medtem ko je Država mesta Vatikan polnopravni subjekt mednarodnega prava (Degan 2000, 311–313). V skladu z obče običajnim pravom mora država kot subjekt mednarodnega prava, zadostiti točno določenim kriterijem: imeti mora stalno prebivalstvo, efektivno oblast, državno ozemlje ter sposobnost vstopanja v meddržavne odnose z drugimi državami, željo entitete po priznanju, nastanek entitete brez kršenja mednarodnega prava, spoštovanje človekovih pravic in priznanje drugih subjektov. Vsak pravni subjekt ima pravno in poslovno sposobnost. Pravna sposobnost pomeni, da je subjekt nosilec tako pravic kot dolžnosti. Popolno pravno sposobnost naj bi imele zgolj države. Poslovna pravna sposobnost pa predstavlja sposobnost subjekta, da sklepa mednarodne sporazume, postavlja zahteve drugim subjektom in sodeluje pri nastajanju norm občega mednarodnega prava (Degan 2000). Subjekt mednarodnega prava je vsak, ki je po določbah mednarodnega prava nosilec pravic in obveznosti, deluje neposredno po predpisih mednarodnega prava in je neposredno, direktno podvržen mednarodnopravnemu redu (Degan 2000). Pomembno za razumevanje mednarodno pravne subjektivitete je razumevanje suverenosti. Koncept suverenosti se je pojavil v 16. stoletju s pojavom ozemeljske države. Ozemeljske države so točno na določenem teritoriju izvajale svojo zakonodajno in sodno oblast (Werner, Wouter in De Wilde 2001). Oblikoval se je sistem politično neodvisnih držav, ki so jih z absolutno močjo vladale posamezne politične entitete. Suverenost je po mednarodnem pravu temeljna pravica države. Obsega pravico naroda vsake države, da določa in menja svojo ustavno ureditev, da sklepa dogovore z drugimi državami in ima izključno sodno oblast nad osebami in subjekti na svojem ozemlju (Andrassy 1971, 74). Sodobni pogled na koncept suverenosti je bistveno drugačen od svojega izvirnega, ki je nastal v času absolutizma. Maritain pravi, da avtonomija državne oblasti obstaja predvsem zaradi temeljnih človekovih pravic in svoboščin, ki so v funkciji avtonomije posameznika kot osebe, njegove integritete, dostojanstva in humanosti (Maritain 1950). V mednarodni praksi velja Sveti sedež kot subjekt mednarodnega prava, saj izpolnjuje poglobitve mednarodnopravne značilnosti, kot je pogodbeno sposobnost in pravica poslanstva. Od leta 1870 velja za *sui generis*, saj je takrat izgubil teritorialno suverenost. Simbolično teritorialno dimenzijo mu danes daje vatikansko mesto in tako je razmerje med Svetim sedežem in Državo mesta Vatikan mogoče opisati kot

razmerje med vlado in državo. Države sklepajo mednarodne pogodbe in diplomatske odnose s Svetim sedežem. Papež je poglavar Rimskokatoliške cerkve in ima položaj, ki je enak šefu države, torej uživa privilegije in imuniteto kot vsak drug šef države (Türk 2007, 129–131).

Mednarodno javno pravo je sistem pravnih načel in norm, s katerimi so določene pravice in obveznosti subjektov mednarodnega prava v njihovih medsebojnih odnosih in v mednarodni skupnosti. Države imajo kot njegovi prvotni in najpomembnejši subjekti odločilno vlogo pri ustvarjanju in izvajanju načel ter norm mednarodnega prava in pri njihovem sankcioniranju. Razvoj sistema mednarodnega prava vse bolj širi obseg tistih norm, ki neposredno urejajo pravice in odgovornosti človeka kot posameznika (Conforti 2005, 24). »Načela in norme mednarodnega prava določajo subjekti mednarodnega prava, v prvi vrsti države, v svojih medsebojnih odnosih z mednarodnimi pogodbami, običajnim mednarodnim pravom in z dejavnostmi mednarodnih organizacij, ki imajo pristojnosti za oblikovanje norm mednarodnega prava.« Subjekt mednarodnega prava je vsak subjekt, ki je neposredno podrejen pravilom mednarodnega prava, ki je sposoben biti nosilec pravic in dolžnosti v mednarodnem pravnem redu ter biti stranka v postopku pred mednarodnim sodiščem (Murgel 2003, 30). Značilnost mednarodnega prava je ravno precejšnja raznovrstnost subjektov (Türk 2007, 19–20). Poleg držav in mednarodnih organizacij med subjekte mednarodnega prava prištevamo tudi enote, ki v določenih primerih izpolnjujejo nekatere pogoje za status subjekta. V mednarodnem pravu obstajajo tudi entitete, ki še niso države, vendar jim lahko ravno v tem obdobju prehoda pripišemo določene pravice in obveznosti, ki jih sicer uživajo suverene države. Ravno tako obstaja več vrst mednarodnih organizacij, vendar samo nekatere izpolnjujejo pogoje, ki omogočajo, da jih prištevamo med subjekte mednarodnega prava. Posamezniku so z mednarodnimi akti priznane temeljne pravice in svoboščine. Tako lahko priznane pravice in svoboščine uveljavlja pred mednarodnimi institucijami, v določenih primerih pa je tudi lahko izpostavljen kazenski odgovornosti na podlagi mednarodnega prava. Podobno lahko trdimo za narode, ki so sposobni oblikovati lastno voljo, saj so deležni zaščite po mednarodnem pravu in imajo pravico do samoodločbe. Kljub temu narod lahko prištevamo med subjekte mednarodnega prava, samo ko vzpostavi lastno državo (Türk 2007, 84). Tradicionalno so med subjekte mednarodnega prava prištevali le države. Slednje so primarni, redni in poglavitni subjekti mednarodnega prava (Murgel 2003, 31). So izvorni subjekt mednarodnega prava in imajo splošno mednarodno pravno subjektiviteto, kar pomeni, da imajo najširši obseg pravic in obveznosti (Murgel 2003, 31). Med kriteriji za določitev države kot subjekta mednarodnega prava vključujemo štiri elemente: stalno prebivalstvo, definirano

ozemlje, vlado in sposobnost vstopati v odnose z drugimi državami (Arangio – Ruiz Gaetano, 1996). Sposobnost vzpostavljati mednarodne odnose pa ni omejena le na izmenjavanje diplomatskih predstavnikov, ampak vključuje priznavanje enakosti, neodvisnosti in ozemeljske celovitosti s strani drugih držav. Sposobnost sklepanja sporazumov z drugimi državami je integralnega pomena za mednarodne odnose. Ta opredelitev države je pomembna pri presoji, ali določena skupnost ustreza kriterijem mednarodnega prava za nastanek države (Türk 2007, 96). »Mednarodne organizacije so z večstranskimi sporazumi ustanovljene trajne oblike institucionaliziranega občevanja treh ali več držav s posebnim statusom in stalnimi organi, v okviru katerih se na način, ki ga predvidevajo statut in drugi temeljni dokumenti organizacije, odvijajo procesi multilateralnega pogajanja in skupnega odločanja držav članic na določenih področjih mednarodnega sodelovanja« (Benčina in Simoniti 1994, 32). V širšem pomenu pojem mednarodne organizacije zajema le tiste, ki jih ustanavljajo države in vlade, ter organizacije, ki jih ustanavljajo privatna združenja in institucije iz več držav. V mednarodno pravnem smislu so prave mednarodne organizacije le mednarodne vladne organizacije, saj imajo kot svoje subjekte države, ki so hkrati njihovi ustanovitelji in člani (Benčina in Simoniti 1994, 32). Temeljne značilnosti, na podlagi katerih uvrščamo organizacije med subjekte mednarodnega prava, so: ustanovijo jih države zaradi potreb trajnega sodelovanja z mednarodno pogodbo, s katero se določijo skupni organi in njihove pristojnosti ter imajo lastno pravno osebnost, ki je ločena od pravnih osebnosti držav članic. Za mednarodno organizacijo je značilno, da ima sposobnost nastopati v pravnem prometu oziroma sklepati mednarodne pogodbe. Obseg in narava te subjektivitete sta razvidna iz ustanovitvenega akta organizacije in prakse držav članic. Mednarodne organizacije se razlikujejo med seboj kot tudi od držav, ki so subjekti mednarodnega prava (Türk 2007, 132–133).

Poseben mednarodnopravni položaj ima tudi Malteški viteški red s polnim imenom Suvereni viteški red Svetega Janeza Jeruzalemskega na Rodosu in na Malti. Ustanovljen je bil kot bratovščina bolniških strežnikov, ki je skrbela za romarje v sveti deželi, obenem pa je bila tudi vojaška organizacija z namenom boja proti muslimanom. Sedež se je nato skozi stoletja selil iz Jeruzalema prek Rodosa na Malto, od koder ga je francoski cesar Napoleon I. pregnal leta 1798 (Harris 1998, 142). Nekoč je imel svojo teritorialno suverenost, a je kljub temu da jo je izgubil, obdržal diplomatske odnose z nekaterimi državami (približno 100 državami, tudi s Slovenijo). Red je bil osnovan v enajstem stoletju med križarskim osvajanjem Jeruzalema, njegovi člani so skrbeli za romarje v Sveti deželi in so tudi kot vitezi sodelovali v bojih. Po izgonu križarjev je bil red premeščen na Ciper, od koder ga je pregnal francoski cesar

Napoleon I. Od leta 1834 pa ima red svoj sedež v Rimu, kjer deluje kot humanitarna organizacija. Danes je podrejen papežu in ima tesne odnose s Svetim sedežem. Malteški viteški red je subjekt mednarodnega prava samo v odnosu do držav, ki mu takšen status tudi priznavajo (Degan 2000, 313–314).

Ne smemo pozabiti na Mednarodni odbor Rdečega križa. Na podlagi švicarskega prava je definiran kot zasebno združenje in je v skladu s svojim statutom sestavljen iz 25 švicarskih državljanov. Sprva je šlo za nevladno organizacijo, za društvo, čigar članstvo je obsegalo le petindvajset švicarskih državljanov, kasneje pa je na osnovi ženevskih konvencij iz leta 1949 ter dodatnih protokolov iz leta 1977 pridobilo mednarodnopravno subjektiviteto na področju mednarodnega humanitarnega prava (Schermers 1995, 33). V kolikor sila zaščitnica ni sprejeta ali določena, ponudi Mednarodni odbor Rdečega križa svoje dobre usluge stranem v spopadu, slednje pa morajo dati svoje soglasje. Mednarodni odbor Rdečega križa ima torej mednarodnopravno subjektiviteto le kot sila zaščitnica v obdobju oboroženih spopadov, vendar izključno v primeru, če ga strani v spopadu priznajo kot nadomestek sile zaščitnice (Schermers 1995, 884). Odbor ni javna mednarodna oz. medvladna organizacija, ampak ima mednarodnopravno osebnost na podlagi ženevskih konvencij iz leta 1949 ter prvega protokola iz leta 1977 iz področja mednarodnega humanitarnega prava (Schermers 1995, 48), ki sta tako kot njegova substituta sile zaščitnice prerasla v mednarodno običajno pravo.

Omembe vredna so tudi nacionalna osvobodilna gibanja, ki so v večini primerov nastala v času dekolonizacije, ki je bila opravljena v sklopu OZN-a in regionalnih organizacij. Leta 1974 je GS OZN-a priznala osvobodilna gibanja v Angoli, Mozambiku, Palestini in Rodeziji. Vedeti moramo, da imajo nacionalna osvobodilna gibanja drugačno vlogo v mednarodnem pravu kot *de facto* vlade in vojskujoče skupnosti. Politične entitete, priznane kot nacionalna osvobodilna gibanja, imajo naslednje pravne pravice in obveznosti: sposobnost sklepanja obvezujočih mednarodnih dogovorov z drugimi mednarodnimi pravnimi osebami in pravico sodelovati v procedurah OZN-a kot opazovalci (Brownlie 2006, 61–73). Poseben pravni status v mednarodnem prostoru pa imajo tudi vojskujoče in uporniške skupnosti. Te skupnosti lahko v praksi vstopajo v pravne odnose in sklepajo dogovore v mednarodnem prostoru z državami in drugimi vojskujočimi in uporniškimi skupnostmi. Fitzmaurice je pripisoval pogodbeno sposobnost tem "paradržavnim entitetam" in jim s tem omogočil posebno obliko mednarodne osebnosti. Velikokrat se zgodi, da je uporniški skupnosti

dodeljen vojskujoči status – torej de facto avtoriteta in kontrola nad specifičnim teritorijem (Fitzmaurice v Brownlie 2006, 61–73).

2.2.2 Mednarodnopravni status Države mesta Vatikan

Država mesta Vatikan ima *status aparte* v mednarodnem pravu in komaj obstaja kot ozemeljska osnova, ki zagotavlja neodvisnost Svetemu sedežu kot nedržavnemu subjektu (Dalla Torre 1996). Sveti sedež je tako zagotovo izjema glede tradicionalnih zahtev za državnost in druga religija, ki bi skušala uporabiti Sveti sedež kot model za uspešno sprejetost v mednarodnih zadevah, bi bila verjetno neuspešna. Teritorialni vidik moči Svetega sedeža se je razvil postopoma v zadnjih dveh tisočletjih in njegov začetek sega vse do volil zemljišč. Priznanje Rimskokatoliške cerkve kot pravne osebe s strani rimskega cesarja Konstantina leta 395, pa je še dodatno prispevalo k povečanju bogastva Svetega sedeža (Fantau 2011). Po vrhuncu Karla (Svetega rimskega cesarja) so papeška zemljišča pridobila močno zaščito. Med desetim in enajstim stoletjem so Otomani imeli dejanski nadzor nad papeževim ozemljem, čeprav je teoretično ostal superioren. Po tem obdobju so papežu redno grozili z napadom, do česar ni prišlo vse do leta 1807, ko je Napoleon I. iz Francije vdrl v Papeško državo. V tem času je Papeška država zajemala velik del osrednje Italije, vključno z Rimom (Degan 2000). Napoleon je zasedel celotno Papeško državo leta 1809. Sledilo je obdobje mednarodne negotovosti v povezavi s papežem, vse dokler se ni vrnil v Rim leta 1850, tokrat pod zaščito Napoleona III. iz Francije. Francoski vojaki so bili umaknjeni leta 1870, vendar pa je bila ozemeljska suverenost papeža ponovno ogrožena. Od osmega stoletja do leta 1870 je bil papež teritorialno suveren kot vodja države. Poleg papeževe duhovne avtoritete kot vodja rimskokatoliške Cerkve je bil tudi vladar precejšnjega ozemlja Papeške države (Degan 2000). Leta 1870 je italijanska vojska zasedla Rim, s tem pa tudi Papeško državo. Ker papeža ni več bilo moč obravnavati kot teritorialno suverenega, je status papeža postal znan kot "rimsko vprašanje". Italija, ki je pretežno katoliška država, je bila prisiljena ustvariti položaj, s katerim bi papež obdržal svoj položaj vodje Cerkve (Degan 2000). Garancijski zakon papeža, ki ga je sprejel italijanski parlament 13. maja 1871, je zagotavljal papežu brezplačno uporabo Države mesta Vatikan in Lateranske palače. Oseba papeža je sveta in nedotakljiva, vsako kaznivo dejanje proti papežu bi se obravnavalo na enak način kot napad na kralja Italije (Degan 2000).

Država mesta Vatikan je ohranila suverenost, saj je bilo potrebno soglasje papeža za vstop na sicer nedotakljivo ozemlje Države mesta Vatikan. Poleg tega je papež ohranil svobodo komuniciranja in popolno avtoriteto za pošiljanje in sprejemanje diplomatskih predstavništev v imenu Svetega sedeža. Papež Pij IX. in poznejši papeži pa niso odobraval sprejema Garancijskega zakona. Protestirali so in nasprotovali italijanskim vladarjem, ves čas so ostajali na ozemlju Države mesta Vatikan in niso nikoli stopili na drugo italijansko ozemlje (Degan 2000). Papež je ohranil svojo duhovno oblast kot vladar Rimskokatoliške cerkve, toda njegova teritorialna suverenost je bila prekinjena. Napetost med Svetim sedežem in Italijo se je povečevala in ni bila odpravljena vse do Lateranske pogodbe iz leta 1929 (Degan 2000). Sveti sedež pa je imel poseben položaj v mednarodni skupnosti, še preden je bila podpisana Lateranska pogodba. V zgodnjem srednjem veku je papež sodeloval v mednarodni skupnosti, ki temelji na njegovi duhovni suverenosti kot vodji Rimskokatoliške cerkve in ni bila nujno vezana na teritorialno suverenost oziroma teritorij (Fantau 2011). Sveti sedež je pokazal ta status s svojim delovanjem v mednarodnem pravu kot personifikacija Rimskokatoliške cerkve, kjer se je pogajal, sklepal sporazume in pogodbe ter druge mednarodne akte. Leta 1815 je papeškim delegatom z Dunajskim protokolom priznan enak položaj kot veleposlanikom drugih držav skladno s splošnim mednarodnim pravom (Degan 2000). Medtem ko je Papeška država kot stranka v okviru splošnega mednarodnega prava propadla, ko si je Italija priključila njeno ozemlje, je Sveti sedež še naprej sklepal konkordate in druge diplomatske dogovore in ga je večina držav spoštovala kot organ za pošiljanje in prejemanje veleposlanikov (Fantau 2011). Predstavniki držav, ki so pri Svetem sedežu, niso samo predstavniki katoliških držav, ampak tudi protestantskih in pravoslavnih držav. Po italijanski aneksiji Papeške države je bila papežu odvzeta njegova teritorialna suverenost. Vendar je Sveti sedež ostal subjekt meddržavnih odnosov kot predstavnik Rimskokatoliške cerkve, katere univerzalni značaj je prekosil teritorialne meje države in je neodvisna od državljanstva članov Rimskokatoliške cerkve. Lateranska pogodba, ki sta jo 11. februarja 1929 podpisala italijanski voditelj Benito Mussolini in sekretar Svetega sedeža v državi, kardinal Gaspari, določa trenutni status Svetega sedeža (Degan 2000). Lateranska pogodba je ustvarila Državo mesta Vatikan, kjer je imel Sveti sedež lastninsko pravico ter ekskluzivne in suverene pristojnosti, Italija pa je obljubila, da se ne bo vmešavala v zadeve Mesta. Sveti sedež je pokazal svojo pravno in poslovno sposobnost s pogajanjem in podpisom Lateranske pogodbe, ki je ustvarila Državo mesta Vatikan (Degan 2000). Pogodba je bila ustanovljena na podlagi predpostavke, da ima Sveti sedež mednarodno osebnost. Arangio-Ruiz celo zagotavlja, da se Država mesta Vatikan *de facto* ne šteje za namene mednarodnega prava kot ločen subjekt in

da se z vidika mednarodnega prava status Država mesta Vatikan ne razlikuje od statusa pokrajin ali province katerekoli države (Arangio-Ruiz 1996). Lateranska pogodba se ne more resnično prištevati med mednarodne pogodbe, ker je bila sklenjena le z eno suvereno državo (Italijo) in s Svetim sedežem, ki je postal subjekt mednarodnega prava le na podlagi tega sporazuma (Fantau 2011). Kot že mnogokrat zapisano, je Sveti sedež ohranil mednarodno osebnost tudi v obdobju od 1870–1929. Sveti sedež in Italija sta se kot polnopravna subjekta mednarodnega prava dogovorila za oblikovanje Države mesta Vatikan in Sveti sedež je nato svojo dejavnost materializiral v okviru Države mesta Vatikan (Fantau 2011).

2.2.3 Mednarodnopravni status Svetega sedeža

V mednarodni praksi je danes nesporno, da je Sveti sedež subjekt mednarodnega prava. Vendar v znanosti in praksi obstaja nesoglasje glede vprašanja, kdo je nosilec te subjektivitete, še vedno je tudi veliko nejasnosti glede njene pravne narave. Mednarodna praksa je splošno sprejela Sveti sedež kot subjekt mednarodnega prava, predvsem glede pogodbene sposobnosti in pravice poslanstva. V tem pogledu je Sveti sedež izenačen s položajem držav. V literaturi pa obstajajo deljena mnenja, ali gre morda za državo v pravem pomenu besede (Türk 2007, 129–131). Pri odgovoru na vprašanje njegovega mednarodnega položaja pa je potrebno upoštevati predvsem zgodovinske okoliščine. Vse do leta 1870 je imel papež poleg duhovne tudi posvetno oblast, saj je bil vladar Papeške države. Vendar je Papeška država spreminjala svoj obseg in naravo vse od 8. stoletja do njenega konca leta 1870. Ker je v tem obdobju papež imel poleg cerkvene tudi posvetno oblast, je posledično mogoče zaslediti pravno dediščino, ki se danes kaže v mednarodnopravnem položaju Svetega sedeža, Države mesta Vatikan in papeža⁴. V zaključni fazi združevanja je Italija leta 1870 anektirala Papeško državo, leta 1871 pa je položaj papeža opredelila z Garancijskim zakonom (Arangio – Ruiz Gaetano, 1996). Garancijski zakon je enostranski pravni akt, ki je priznal papežu nedotakljivost in druge privilegije ter imunitete, ki jih uživa v mednarodnem pravu šef države. Ta enostranski akt pa mu je zagotavljal tudi avtoriteto na duhovnem področju ter aktivno in pasivno pravico poslanstva. Diplomatska komunikacija je ostala popolnoma svobodna. Toda Garancijski zakon ni priznaval suverenosti papeža nad Državo mesta Vatikan in drugimi posestmi, na katerih je papež opravljal svoje dejavnosti. Gre za obdobje, ko z mednarodnopravnega vidika položaji papeža, Svetega sedeža in Države mesta Vatikan niso

⁴ Papež po prenehanju Papeške države pridobi delno posvetno oblast z Lateranskim sporazumom.

bili zadostno urejeni (Arangio – Ruiz Gaetano 1996). To pa se je bistveno spremenilo leta 1929, ko sta Italija in Sveti sedež sklenila Lateranske sporazume, ki so dobili svoje ime po palači, v kateri so bili podpisani. S sporazumi so določili položaj Svetega sedeža in Države mesta Vatikan, položaj Rimskokatoliške cerkve in Italije ter nekatera finančna vprašanja (Arangio – Ruiz Gaetano 1996). Glavni Lateranski sporazum obsega vzajemno priznanje, saj je Italija priznala Državo mesta Vatikan ter avtonomijo in suverenost Svetega sedeža v mednarodnih odnosih, skladno s tradicijami in zahtevami njegove misije po svetu. Sveti sedež pa je s tem priznal Rim za prestolnico Italije, kar je jedro rešitve spora med Italijo in Svetim sedežem (Arangio – Ruiz Gaetano 1996). Poleg omenjenega bistvenega vprašanja pa je bila opredeljena tudi Država mesta Vatikan, določen je bil njen status nevtralnosti in urejen položaj še preostalih palač in cerkva v Rimu. Mednarodni položaj Države mesta Vatikan, Svetega sedeža in papeža so predmet različnih razlag (Türk 2007). Država mesta Vatikan ima majhno ozemlje in prebivalstvo, ki ga sestavljajo cerkveni dostojanstveniki in drugi uslužbenci. Sveti sedež je odstopil v upravljanje določene upravne funkcije Italiji. Ne Države mesta Vatikan in ne Svetega sedeža ni mogoče opredeliti kot državo po standardnih kriterijih državnosti (Türk 2007). Negotovo je, ali je s podpisom sporazuma med Italijo in Svetim sedežem v letu 1929 Italija podelila mednarodno subjektiviteto Svetemu sedežu. Ne glede na akte Italije je Sveti sedež imel zagotovljeno neprekinjeno mednarodno subjektiviteto že od petega stoletja, in sicer skladno s pravom narodov (Türk 2007). Glasniki tega stališča poudarjajo drugi člen Lateranskega sporazuma, ki pravi, da Italija priznava suverenost Svetega sedeža na mednarodnem področju kot vrojeno lastnost njegovi naravi in skladno z njegovo tradicijo in nujnostjo njegove misije v svetu (Türk 2007). Če pogledamo z vidika mednarodnega prava, potem država ne more podeljevati suverenosti drugi entiteti, ki bi zavezovala druge države, saj morajo slednje vsaka zase priznati suverenost posamezne entitete. Najučinkovitejši dokaz tega priznanja je prav gotovo vzpostavitev diplomatskih odnosov (Türk 2007). Naslednji pomemben pokazatelj je povabilo entiteti na diplomatske konference in pogodbeno pogajanja kot enakopravnemu udeležencu. Suverenost in subjektiviteta Svetega sedeža nista podeljeni s strani držav z njihovim priznanjem, ampak obstajata neodvisno od njihovega priznanja. Sveti sedež je svojo suverenost gotovo dokazal, ko je kljub izgubi teritorija deloval kot mednarodni mediator in je celo uspel v obdobju od 1870 do 1929 povečati število svojih vzpostavljenih diplomatskih odnosov (Degan 2000). Zgoraj naštetá dejstva so sprožila mnoga vprašanja o njegovem statusu, in sicer ali ga je moč šteti za državo ali je morda nedržavna entiteta, ki pa uživa v mednarodnem pravu enak položaj kot države, ter ali je morda zgolj edinstvena entiteta, ki jo s konvencionalnimi

definicijami mednarodnega prava ne moremo opredeliti in ne glede na to uživa subjektiviteto skladno z mednarodnim pravom (Degan 2000). Ne glede na to da je povsem jasno, da uživa mednarodnopravno subjektiviteto, njegova osebnost in suverenost torej nista ravno enaki kot tisti, ki ju uživajo drugi subjekti mednarodnega prava. Splošno je sprejeto, da je subjektiviteta Svetega sedeža uresničitev njegove religiozne in spiritualne avtoritete ter njegove misije v svetu kot protiutež popolnoma posvetnim zadevam. Velikokrat je navedeno, da je Sveti sedež netipična tvorba ali entiteta *sui generis* (Degan 2000). Kot subjekt mednarodnega prava je Sveti sedež nenavadni organizem, če samo upoštevamo njen nenavadni namen in socialna sredstva (Degan 2000). Pri trajanju tega namena in njenega posebnega značaja pa družbene strukture Cerkve ne moremo postaviti na povsem enako raven kot državo ali kateri koli drugi subjekt mednarodnega prava (Degan 2000). Kljub temu ne moremo ovreči, da uživa status, ki ga lahko pritaknemo le državi. Svetega sedeža ne moremo dosledno uvrščati med države in ne med mednarodne organizacije, svojo mednarodno osebnost zajema z izvrševanjem funkcij, ki so pomembne za mednarodno skupnost. Dokaz uporabnosti delovanja Svetega sedeža je kreiranje mednarodnih dogovorov in drugih mednarodnih instrumentov, izmenjevanje diplomatskih predstavnikov ter njegova implikacija in prispevek k mednarodnim organizacijam (Degan 2000). V prvih pogajalskih fazah Dunajske konvencije o mednarodnem pogodbenem pravu leta 1959 je Komisija Združenih narodov za mednarodno pravo povzela nekaj stališč glede Svetega sedeža:

Vedno je bilo splošno načelo mednarodnega prava, da poleg držav tudi druge entitete lahko posedujejo mednarodno subjektiviteto in sposobnost sklepati mednarodne pogodbe. Kot primer lahko navedemo papeštvo neposredno pred sklenitvijo Lateranskega sporazuma iz leta 1929, ko ni izvajalo teritorialne oblasti, je Sveti sedež ne glede na to imel sposobnost sklepati mednarodne pogodbe. Tudi sedaj, kljub obstoju Države mesta Vatikan, ki je pod teritorialno suverenostjo Svetega sedeža. Vendar pogodbe sklepa ne zaradi teritorialne suverenosti nad Državo mesta Vatikan, ampak v imenu Svetega sedeža, ki obstaja ločeno od države (Ryngaert 2011).

Sveti sedež opravlja funkcijo zunanjih odnosov Države mesta Vatikan. Dejstvo, da Sveti sedež izvaja tako bistveno državno funkcijo, kot je vodenje zunanjih zadev, bi samodejno lahko privedlo k zaključku, da ga prištevamo med države in ne organizacije (Türk 2007). Sveti sedež in Država mesta Vatikan sta dva ločena subjekta, vendar se kljub temu pravna mnenja glede njunega unikatnega in kompleksnega medsebojnega odnosa bistveno razlikujejo (Arangio-Ruiz 1996). Po mnenju sodišča Združenih držav Amerike, je Država mesta Vatikan in Sveti sedež ena pravna oseba, saj je obravnavalo ta dva subjekta kot eno

pravno osebo (Arangio-Ruiz 1996). Vendar ostaja dejstvo, da pripisujejo Svetemu sedežu večjo vlogo v mednarodnem pravu v primerjavi z Državo mesta Vatikan. Arangio-Ruiz pravi, da je Država mesta Vatikan podrejena Svetemu sedežu in je bila ustvarjena z Lateranskim sporazumom ravno zaradi teritorialne suverenosti Svetega sedeža, ki je mnogo starejši od Države mesta Vatikan z zgolj enim namenom, da bi le-ta njemu omogočal neodvisnost (Arangio-Ruiz 1996). Ta sporazum je lahko kazalnik subjektivitete Svetega sedeža z dveh vidikov, saj ji lahko pripišemo sposobnost sklepati mednarodne pogodbe ter legitimacijo, da postavlja zahtevke zoper drugi subjekt mednarodnega prava. Država mesta Vatikan, kot je bila ustanovljena leta 1929, bi lahko bila ustrezno opredeljena kot država, saj je dosegala pogoje državnosti Montevidejske konvencije (Arangio-Ruiz 1996). Potencialno bi bilo celo trditi, da je edina država, ki je priznana od mednarodne skupnosti in ni članica Združenih narodov (Arangio-Ruiz 1996). Vlada Države mesta Vatikan je regulirana s Temeljnim zakonom Države mesta Vatikan (La nuova legge fondamentale dello stato della città del Vaticano). Ustrezno z drugim členom tega zakona je reprezentanca podeljena papežu, ki izvaja to nalogo s pomočjo državnega tajništva. Na temelju istega člena Država mesta Vatikan vzpostavlja mednarodne odnose, vendar v manjšem obsegu ali vsaj na drugačen način, kot to počne Sveti sedež (Arangio-Ruiz 1996). Država mesta Vatikan operira v mednarodnih zadevah, toda na področjih, ki so tehnične narave in so tesno povezana s praktičnimi potrebami Države mesta Vatikan torej v navzkrižju z mednarodnim poslanstvom v spiritualnih in v zadevah, kot so človekove pravice, mir in varnost, ki pripada Svetemu sedežu. Sveti sedež ni samo vlada Države mesta Vatikan, temveč tudi osrednja oblast Rimskokatoliške cerkve ali kot je to opredelilo sodišče Združenih držav Amerike, je cerkveni, vladni in administrativni sedež Rimskokatoliške cerkve (Ryngaert 2011). Če razumemo Sveti sedež kot državo, čeprav morebiti netipično, je bolj premišljeno trditi, da je entiteta *sui generis*, ki uživa daljnosežne pravice mednarodnega subjekta in ji ne primanjkuje veliko za državnost. Vendar je zmotno trditi, da je Država mesta Vatikan teritorij Svetega sedeža, saj bi v primeru izgube tega ozemlja to posledično vplivalo na izgubo državnosti in izgubo mednarodnopravne subjektivitete (Ryngaert 2011). Kakor (kot je to postalo jasno med letoma 1870 in 1892) se kljub izgubi ozemeljske suverenosti mednarodni položaj Svetega sedeža ni spremenil. Iz tega lahko izpeljemo, da mu lahko pripišemo mednarodno subjektiviteto, neodvisno od obstoja ozemlja. Mogoče je trditi, da so prebivalci Države mesta Vatikan hkrati tudi prebivalci Svetega sedeža, saj z mednarodnega vidika tovrstno dvojno državljanstvo ni prepovedano, je pa neobičajno, da je prebivalstvo dveh držav popolnoma identično (Ryngaert 2011). Potem bi lahko k populaciji Svetega sedeža prištevali ne samo 500 klerikov, lociranih

v Državi mesta Vatikan, ampak tudi 1.2 milijardi katolikov z vsega sveta. Upravljanje, pristojnost in oblast Svetega sedeža ne bazirajo samo na ozemeljski suverenosti, ampak tudi na religiozni. Suverenost Svetega sedeža je duhovne narave in izvira iz spoštovanja in moralne avtoritete, ki jo predstavlja papež (Cvrlje, 1992b). Vodilna koncepcija državnosti ne sprejema tovrstne manifestacije suverenosti, je pa že starejša teorija državnosti, imenovana dinastično nasledstvo, opredelila tovrstno suverenost (Ryngaert 2011). Mednarodnopravna subjektiviteta Svetega sedeža je postavljena kot edinovrstna, *sui generis*, in temelji na brezmejnem spiritualnem mandatu. Sveti sedež ima pravico poslaništva in status opazovalca pri Generalni skupščini Združenih narodov (Ryngaert 2011). Sveti sedež deli ta unikatni položaj morda le še z eno entiteto, ki ji je mednarodno priznana subjektiviteta: Suvereni vojaški hospitalni red svetega Janeza iz Jeruzalema, Rodosa in Malte (Red). Suvereni vojaški bolničarski red sv. Janeza iz Jeruzalema, Rodosa in Malte je najstarejši katoliški red, ustanovljen v Jeruzalemu, leta 1048. V skladu z mednarodnim pravom ima Red bilateralne diplomatske odnose s 104 državami sveta in status stalnega opazovalca v Združenih narodih ter Komisiji evropske unije (Slovenska asociacija suverenega malteškega viteškega reda 2015).

3 Diplomacija Svetega sedeža

»Diplomacija Svetega sedeža ne sloni na šibkosti ali popuščanju, pač pa gre za realizem upanja,« je dejal tiskovni predstavnik pater Federico Lombardi (Radio Vatikan 2009). Nadškof Giovanni Lajolo pa je poudaril, da predstavljajo »/.../ prednostne naloge papeških odposlancev zavzemanje za mir, pospeševanje verske svobode v državah sveta in obramba pravic družine, ki je temeljna celice vsake družbe in Rimskokatoliške cerkve« (Radio Vatikan 2009). Sveti sedež je dejaven tako na bilateralni kot na multilateralni ravni. Nadškof Lajolo je na enem izmed svojih predavanj izbranim diplomatskim predstavnikom dejal, da »/.../ temeljno poslanstvo apostolskih nuncijev ni samo v tem, da predstavljajo suvereno državo – Sveti sedež – v državah, v katerih so akreditirani, temveč so tudi živa vez edinosti med naslednikom svetega Petra in krajevnimi Cerkvami, kakor njihovo dejavnost opredeljuje Zakonik cerkvenega prava« (Luzar 2006). Nadškof Lajolo je zbranim diplomatom tudi povedal, da delovanje papeških poslancev ne sloni samo na klasični diplomatski dejavnosti, ampak vedno vključijo tudi določene pastoralne zakonitosti (Luzar 2006). Diplomacija Svetega sedeža tudi prerašča ozke nacionalne okvire, saj je v njeni službi trenutno predstavljenih več kot petdeset različnih narodnosti (Luzar 2006). Njena internacionalizacija ostaja še naprej njena prednostna naloga, saj tako na najboljši način resnično izraža katoliškost, ki jo predstavlja tudi navzven (Luzar 2006). Nadnacionalni okvir pa jo postavlja v težavno vlogo pri razreševanju težkih vprašanj sodobnega sveta, ki so pospeševanje verske svobode, iskanje pravičnega miru in prizadevanje za ohranjanje bistvene vloge, ki jo ima družina v vsaki družbi (Luzar 2006).

Diplomacija Svetega sedeža je ena izmed najstarejših na svetu, ki je tudi prva ustanovila diplomatsko šolo. Papež Klemen XI. je namreč že leta 1701 v Rimu ustanovil Papeško diplomatsko akademijo, kjer se na svoje poslanstvo pripravljajo duhovniki z vsega sveta (Luzar 2006). Poglavitno vodilo diplomacije Svetega sedeža je »/.../ modro razsojanje in interpretiranje življenja, dejavnosti in položaja Rimskokatoliške cerkve v svetu v luči Kristusovega evangelija« (Luzar 2006). Pomemben prelom v orientaciji in metodah mednarodne politike Svetega sedeža se pojavi v 60. letih tega stoletja. Janez XXIII., ki je bil papež med leti 1958 in 1962, je v svoji encikliki *Pacem in terris* zapisal, da morajo odnosi med državnimi skupnostmi na zemlji temeljiti na štirih osnovnih načelih, prvo je načelo resnice, drugo načelo pravičnosti ter vzajemnosti in svobode (Juhart, Valenčič 1994, 298). Pri

opredelitvi diplomacije Svetega sedeža je izhajal iz potrebe po prilagajanju času in razvoju človeštva, posredno pa je zasledoval tudi potrebo po modernizaciji strukture in delovanja Cerkve. Diplomacija Svetega sedeža naj bi bila vedno v službi miru in dialoga s krščanskimi in nekrščanskimi skupnostmi, še posebno pomembno pa naj bi bilo ohranjanje miru z državami različnih političnih ureditev. Cvrlje (1992b, 29) trdi, da je Cerkev⁵ osvobodil blokovske povezave in jasno opredelil diplomacijo Svetega sedeža kot duhovno, humano in socialno. V okrožnici *Pacem in terris* se je zavzel za spoštovanje človekovih pravic in poudaril pomen Splošne deklaracije o človekovih pravicah iz leta 1948, ostro pa je obsodil oborožitveno tekmo. Cardia (1986, 1318) pripisuje Janezu XXIII. ponovno interpretacijo razmerja med ideologijo in zgodovino. Tudi v koncilski konstituciji *Gaudium et Spes* je zapisano, da je Rimskokatoliška cerkev po svojem poslanstvu in naravi neodvisna od posebnih človeških kulturnih in socialnih ureditev in ravno za njeno univerzalnost lahko tke najtesnejše vezi med različnimi človeškimi skupnostmi (Juhart, Valenčič 1994, 347). Njegov naslednik, papež Pavel VI., je nadaljeval z mednarodno orientacijo svojega predhodnika. Njegov pontifikat se je začel v letu drugega koncila in njegovo posredovanje je pomembno vplivalo na konfrontacije med novodobnimi in tradicionalnimi strujami. Na koncilskih zasedanjih je bilo namreč slišati veliko predlogov o ukinitvi papeških predstavništev v posameznih državah, ti predlogi so se pozneje razvili v zahteve. Evropski zbor duhovnikov je namreč leta 1969 zahteval razpustitev nunciatur in poudaril nekompatibilnost predstavništva Rimskokatoliške cerkve, saj se le interesi velikih lahko rešujejo z diplomacijo, narodi pa zahtevajo predvsem pravičnost. Na Škofovski sinodi leta 1971 so škofje poudarili, da se cerkev s svojimi diplomati spušča na raven politične sile in pri tem izgublja verodostojnost pri zavzemanju za pravičnost in svobodo (Cvrlje 1992a, 32). Pavel VI. je poudaril razmišljanje o funkcijah moderne diplomacije, ki vključuje tudi diplomacijo Svetega sedeža. Glavna naloga diplomacije naj bi bila iskanje dialoga, mir pa predstavlja njen poglobitveni cilj. Iskanje miru in resnice naj bi bil moto vsakega diplomata. V svojem govoru v OZN-u leta 1965 je poudaril, da je Rimskokatoliška cerkev predvsem glasnica miru in prijateljstva v službi mednarodne skupnosti, ki pa se v svojem služenju lahko poslužuje tudi posvetnih instrumentov (Cvrlje 1992b, 33). Pavel VI. naj bi bil tudi tisti, ki je odpravil istovetenje med mednarodno in diplomatsko dejavnostjo Svetega sedeža, s tem da je dejavnost mednarodnega udejstvovanja razširil do dotlej neznanih obzorij. V svoji encikliki je v središče zanimanja postavil države v razvoju in obsodil kolonializem. S tem se po mnenju Cardia (1986, 1318) ta enciklika uvršča

⁵ Cerkev pisana z veliko začetnico označuje institucijo in se nanaša na skupnost kristijanov.

med dokumente, ki povečujejo mednarodno vlogo Katoliške cerkve. Eno izmed teh sredstev so prav gotovo papeževa potovanja. Pavel VI. je namreč v času svojega pontifikata obiskal vse kontinente. Kot zaščitnik miru je uporabljal diplomatske kanale in se obračal na medije ter tako pomembno vplival na javnost. Poleg tega pa je pričel spreminjati tudi položaj nacionalnih cerkva v posameznih državah, le-te so namreč začele z več samostojnosti oblikovati strateške usmeritve svojega delovanja, ki vključuje tako pastoralno, socialno in politično vlogo, s tem pa je bila vloga diplomacije objektivno omejena na nalogo sprožanja pobud in dogovarjanja. Ta objektivna omejenost pa ni povzročila zmanjšanja diplomatske dejavnosti Svetega sedeža. Prinesla je ravno nasprotno, v tem času je namreč Sveti sedež postal član cele vrste mednarodnih organizacij in je navezal kopico diplomatskih stikov z državami. Število papeških predstavništev je skokovito naraslo, temu je sledilo tudi število diplomatov. Cvrlje (1992b, 101) trdi, da je k temu pripomogla diplomatska spretnost takratnega sekretarja Sveta za javne zadeve pri Svetem sedežu, Agostina Casarolija. Ravno njegovo imenovanje je povzročilo mnoge spremembe pri imenovanju vodilnih položajev v Rimski kuriji, ki jih je uvedel Janez Pavel II. Slednji je tudi postopoma spremenil sestavo kardinalskega zbora, ki vsebuje več neevropskih kot evropskih kardinalov. Mednarodna dejavnost papeža Janeza Pavla II. je bila izjemno raznolika, s svojim delovanjem je uspel strogo cerkveno strukturo modernizirati, razglašen je bil celo za osebnost leta. Predstavljal je izjemno karizmatično osebnosti, ki ji je uspelo na trge zvabiti več milijonov ljudi naenkrat (Cvrlje 1992b, 290). Janez Pavel II. je namreč s svojimi potovanji in z zavzemanji za reševanje problemov sodobnega sveta stopil v ospredje mednarodnega delovanja Svetega sedeža in s tem pustil pomemben pečat v diplomaciji Svetega sedeža, ki pa ga ni uspel zasenčiti njegov naslednik, Benedikt XVI. (Družina 2014). Pontifikat Benedikta XVI. je bil bistveno drugačen od njegovega predhodnika, osredotočen je bil predvsem na teološko delovanje, število potovanj je bistveno upadlo. Pomembno pa je njegov pontifikat, ki je bil izjemno kratek in zasenčen, zaznamoval tudi njegov odstop, bil je namreč prvi papež po Gregorju XII. leta 1415, ki je odstopil, in prvi po Celestinu V. leta 1294, ki je to storil prostovoljno (Družina 2014). 13. marca 2013 na konklavu izvoljeni papež Frančišek, ki je prvi papež, ki prihaja iz Latinske Amerike in prvi neevropski papež novega veka (Družina 2014). Njegov pontifikat je potrebno ocenjevati z veliko mero previdnosti, ker se izvaja še danes. Po poročanju analitikov je papež sedanjega časa, s svojo skromno naravnostjo je namreč pomembno naslovil današnjo svetovno ekonomsko in gospodarsko pozicijo sveta. S svojim delovanjem se približuje delovanju Janeza Pavla II. (Družina 2014). S svojo preprostostjo in ponižnostjo je požel navdušenje in odobravanje ne samo med katoličani,

ampak tudi med drugimi. Pred njim je postavljena težka naloga, Frančišek je namreč dobil Rimskokatoliško cerkev z načetim ugledom od pedofilskih škandalov in njihovega skrivanja, okornosti delovanja vatikanskih institucij in od notranjih bojev za prevzem oblasti (RTVSLO 2014, 13. marec). Figura samega papeža pomembno vpliva na dejavnost in dinamiko mednarodnega udejstvovanja Svetega sedeža, pomembno izoblikuje in usmerja diplomacijo (Družina 2014).

3.1 Struktura in organi diplomatskega aparata Svetega sedeža

Diplomatski aparat tvori in bistveno soustvarja mednarodne odnose Svetega Sedeža in svoje korenine v *Cameri Secreti*, ki se je pojavila v 15. stoletju, pozneje pa se je pojavila funkcija državnega tajnika. Prvega papeškega predstavnika srečamo na cerkvenem zboru v Kalcedonu leta 451, ko so sklicali 4. vesoljni zbor krščanske cerkve, na katerem so dokončno formulirali dogmo o inkarnaciji in učlovečenju (Tauran 1992, 24). Številni papeški odposlanci pa so se pojavili na evropskih dvorih v 16. stoletju, od drugih predstavnikov so jih ločili z nazivom nuncij. Apostolski nuncij (lat. *nuntius* – odposlanec) je stalni diplomatski predstavnik Svetega sedeža pri neki državi ali mednarodni organizaciji, ki mu Dunajska konvencija iz leta 1961 podeljuje tudi status izrednega in pooblaščenega veleposlanika (Slovenska škofovska konferenca 2015).

Državno tajništvo predstavlja osrednji organ Rimske kurije, je neposredno podrejeno papežu in mu neposredno pomaga pri upravljanju Cerkve. Zadolženo je za koordinacijo dela vseh ostalih organov, ki sestavljajo Rimsko kurijo: kongregacije, tajništva, komisije, svetov. Če parafraziramo, ima državni tajnik nekakšno funkcijo predsednika vlade, ki predstavlja tudi šefa diplomacije Svetega Sedeža. Cvrlje omeni, da sta znotraj tega organa dva oddelka: Oddelek za splošne zadeve, ki je zadolžen za urejanje tekočih dnevnih zadev papeške službe (Cvrlje 1992b, 38). V njegove naloge je vključeno organiziranje stikov med posameznimi organi, urejanje delovanja predstavništev, skrbi tudi za dopisovanje, izvrševanje papeških dekretov ter objavljanje papeških dokumentov. Drugi pa je Oddelek za odnose z državami, ki predstavlja Sveti Sedež pri mednarodnih organizacijah, skrbi pa tudi za vse odnose z državami ter ostalimi subjekti mednarodnega prava. Posebno skrb namenja tudi uresničevanju in sklepanju mednarodnih sporazumov. Vse funkcije znotraj aparata so določene in imenovane s strani papeža. Če ponovno parafraziramo, papež skrbi, da ima na odločevalskih in pomembnih funkcijah lojalne uslužbence.

Papeška predstavništva so dveh osnovnih oblik, in sicer poznamo apostolsko nunciature in apostolsko delegacijo. Groba razlika med njima je v diplomatskem značaju. Apostolska nunciatura je diplomatskega značaja, medtem ko delegacija ni (Cvrlje 1992b, 39). Kanon 365 posebej opisuje naloge papeškega odposlanca, ki opravlja poslanstvo v posameznih državah, njegove naloge so opredeljene po določbah mednarodnega prava. V grobem so njegove naloge pospeševanje in gojenje vezi med Apostolskih sedežem in oblastjo države in urejanje ter razpravljanje vprašanj, povezanih z odnosi med državo in Cerkvijo. Posebno mora skrbeti za pospeševanje sklenitve konkordatov in ostalih sporazumov, bistveno pa je, da jih prevede do realizacije. Njegova naloga je tudi poizvedovanje za mnenji škofov cerkvenega območja in obveščanje o poteku zadev (Zakonik cerkvenega prava 2006, 177). Na čelu nunciature je nuncij. Apostolski nuncij ima po Dunajski konvenciji z leta 1961 status izrednega in pooblaščenega veleposlanika. Od Dunajskega kongresa leta 1815 naprej pa so nunciji tradicionalno tudi dekani diplomatskega zbora (doyen), zlasti v državah, kjer je katoliška veroizpoved uradna ali večinska, ne glede na datum predaje poverilnice. V Dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih iz leta 1961 pa je tudi določeno, da je državam prepuščena odločitev glede imenovanja nuncija za starosto diplomatskega zbora, če tega privilegija ne dobi, ga imenujejo za pronuncija (Ryngaert 2011). Po letu 1964 pa imata nuncij ali pronuncij v državi gostiteljici enak položaj veleposlanika. Enako pa velja tudi za akreditirane predstavnike držav, ki doma gostijo nuncije ali pronuncije. Nunciji, ki so povečini dekani diplomatskega zbora, imajo s praktičnega vidika vlogo pogajalca med diplomatskim zborom kot celoto in gostujočimi civilnimi oblastmi glede uresničevanja določil Dunajske konvencije in uveljavljanja diplomatske imunitete. Nuncij je hkrati tudi osebni predstavnik papeža pri krajevni Katoliški Cerkvi in opravlja notranje cerkvene naloge v skladu z določili cerkvenega prava (Ryngaert 2011). V tej vlogi je na primer vpleten v postopek izbire in imenovanja novih škofov v škofijah na ozemlju države, kjer opravlja diplomatsko službo, posodablja spisek duhovnikov, ki jih škofje občasno predlagajo kot primerne za škofovsko službo, v papeževem imenu pa umešča tudi novoimenovane škofove. Tauran (1992, 24) poudarja, da papeški diplomat ne predstavlja Države mesta Vatikan, temveč Sveti Sedež, Grgičeva pa doda, da nuncij pri svojem delu zastopa tudi interese Rimskokatoliške cerkve kot verske ustanove in nima na voljo le diplomatskih sredstev, temveč tudi celotni kler v državi, kjer je nuncij akreditiran. S svojim nadziranjem lokalne hierarhije pa posega tudi v notranje zadeve posamezne države (Grgič 1983, 17). Poudariti moramo, da ima Sveti Sedež po tradiciji nuncija v državah, s katerimi ima sklenjene konkordate. Poleg apostolskega nuncija, ki je vodja diplomatske misije, lahko misijo sestavljajo še svetovalci, avditorji in tajniki

nunciature. Nunciatura je po določilih mednarodnega prava enakovredna veleposlaništvu (Ryngaert 2011).

3.2 Multilateralna in bilateralna diplomacija Svetega sedeža

Diplomatska aktivnost Svetega Sedeža ima trdne temelje, ki izhajajo iz spiritualne suverenosti in prav tako iz Dunajske konvencije, ki priznava nuncijem enak status kot ostalim predstavnikom iz drugih držav (De Rosa 1998, 459). Diplomatska aktivnost ima po mnenju De Rose verske cilje, na eni strani stremi k ciljem zagotavljanja svobode Cerkve, na drugi strani pa stremi k sodelovanju z državami in mednarodnimi organizacijami za doseg moralnih in socialnih vrednot ter solidarnosti med državami. Seveda je diplomatska dejavnost Svetega sedeža eden najpomembnejših instrumentov, s katerimi Sveti sedež komunicira z ostalim svetom, druge pa predstavljajo kolegij kardinalov, škofovska sinoda, kongregacije, sekretariati, sodišča, to so instrumenti, ki so stari cela stoletja. Glavni agent diplomacije Svetega sedeža, papež sam, ki s svojimi potovanji po svetu in z nagovori, ki jih televizijske hiše prenašajo po celem svetu, širi ideje diplomacije Svetega sedeža. Glavna naloga papeža kot vrhovnega šefa diplomacije Svetega sedeža je skrb za interese Cerkve in Svetega sedeža. Zaradi tega mora papež diplomacijo voditi v skladu z dolgoročnimi interesi, hkrati pa se mora prilagajati trenutni situaciji v svetu (Cvrlje 1992b, 335). Glavne usmeritve diplomacije Svetega sedeža so zavzemanje za človekovo dostojanstvo in človekove pravice, zagovarjanje verske svobode, zavzemanje za pravice otrok. Cvrlje (1992b, 328) pravi, da je diplomacija Svetega sedeža vedno bila in vedno bo v službi miru. Zato je Sveti sedež poklican, da utrjuje prepričanje o potrebi ohranitve miru, še posebej v sodobnih mednarodnih odnosih, ko obstaja nevarnost, da lokalni spori prerastejo v konflikt širšega obsega z možnostjo uporabe jedrskega orožja, zatorej naj bi se vatikanski predstavniki zavzemali za iskanje in doseganje miru z dialogom.

Tako kot je za diplomacijo Svetega Sedeža pomembno delovanje na bilateralni ravni, predstavlja pomembno delavnost tudi delovanje na multilateralni ravni. Sveti Sedež ima pri OZN-u status stalne članice opazovalke in je član v sedmih in opazovalec pri osmih organizacijah ali agencijah ZN-a. Status članice ali opazovalke ima tudi pri petih regionalnih mednarodnih organizacijah (npr. Arabska liga). Poleg tega diplomatske odnose vzdržuje z Evropsko unijo, s Suverenim malteškim viteškim redom in ima posebno diplomatsko misijo pri Organizaciji za osvoboditev Palestine (PLO).

Po zakoniku cerkvenega prava naj bi bila poglavitna dolžnost papeškega odposlanca nenehno utrjevanje in tkanje učinkovitejših vezi med Apostolskim sedežem in cerkvami. Njegove naloge naj bi bile: gojenje vezi med Apostolskim sedežem in lokalnimi oblastmi, razpravljanje o vprašanih, povezanih s cerkvijo in državo, sklepanje in pospeševanje sklepanja konkordatov drugih podobnih dogovorov ter obveščanje in poizvedovanje o mnenjih škofov cerkvenega območja. Ta ločitev je bistvena tudi, ko Sveti sedež sklepa odnose na bilateralni ali multilateralni ravni. Kot prve zametke papeške multilateralne diplomacije lahko označimo koncile, ki so se jih udeleževali odposlanci vseh katoliških cerkva. Naloga papeškega predstavnika pri mednarodni organizaciji je predvsem obveščanje. Predstavniki pri mednarodni organizaciji mora obveščati Sveti sedež o aktivnostih organizacije in pospeševanju sodelovanja med cerkvenimi ustanovami in agencijami. Po mnenju Svetega sedeža naj bi le-ta imel pravico do polnopravnega članstva pri OZN-u, vendar naj bi to polnopravno članstvo prisililo Sveti sedež, da sodeluje v političnih debatah, ki niso v njegovem interesu. Vendar tudi status stalne opazovalke prinaša določene pravice, ki so izjemno podobne vsem pravicam, ki jih imajo članice. Bistvena razlika je zgolj v pravici glasovanja. Ferlito pravi (1988, 128), da ima diplomatski predstavnik Svetega sedeža vse diplomatske pravice in imunitete kot predstavniki ostalih držav, da ima kot opazovalec dostop do vseh forumov, kjer poteka lobiranje, in stikov, ki so velikokrat pomembnejši od same pravice glasovanja. Z vidika bilateralne diplomacije pa je najpomembnejši poleg razvejanega diplomatskega aparata sam papež, njegova potovanja po svetu in srečevanja s posameznimi voditelji držav, saj s tem pojavljanjem najbolj širi samo idejo papeške diplomacije.

3.3 Diplomatski odnosi Svetega sedeža z državo

Prvi subjekti mednarodnega prava so bile države. Ob tem pa se velja vprašati, kaj sploh razumemo pod pojmom država. O tem obstaja več različnih definicij. Država je v splošnem ime za kulturni, politični, ekonomski in socialni konstrukt določene stopnje človeškega razvoja. Brierly (1963, 126) jo je opisal kot sistem odnosov, ki jih ljudje oblikujejo z namenom zagotavljanja določenih objektov, med katerimi je najpomembnejši sistem reda in pravil, znotraj katerih se lahko izvajajo državne aktivnosti. Oppenheim (1957, 118) pa je podal podobno vendar nekoliko drugačno definicijo, in sicer pravi, da "/.../ o državi lahko govorimo tedaj, ko ljudje živijo na nekem ozemlju, ki ima samostojno in suvereno oblast."

Država nastane na originaren ali pa na derivativen način. O prvem lahko govorimo, ko neka država nastane na območju, kjer v danem trenutku nastanka nove države ni podvržena nobeni drugi državni oblasti – takšno stanje imenujemo *terra nullius*. Omenjeno stanje danes ni več mogoče, zadnji primeri pa so bili značilni za obdobje imperialnega kolonializma afriškega kontinenta (Brierly 1928, 77). Derivativen način nastanka novih držav pa je aplikativen, ko nova država nastane iz države predhodnice, pri čemer obstaja najmanj ena država predhodnica in ena država naslednica. Država predhodnica pa ima možnost prenehanja obstoja, lahko pa tudi razpade na več držav naslednic – takšna primera sta razpad bivše Jugoslavije in Češkoslovaške (Degan 2000, 225–226). Večinoma pa gre za združitev več držav predhodnic ali za odcepitev nove države od države predhodnice, pri čemer slednja ohrani svoj obstoj. Včasih lahko govorimo tudi o pripojitvi, ko je neka država priključena k že obstoječi državi, njen dotedanji status samostojnosti pa tako preneha veljati (Jennings in Watts 1992, 209–213). Vsem novim državam pa je skupen nastanek kot posledica nekega pravnega akta, ki je lahko notranjega ali mednarodnega značaja. Lahko gre za dogovor med bivšo kolonialno velesilo in tedaj že bivšo kolonijo, za nastanek z mednarodnopравниim dogovorom ali pa za posledico odločitve Organizacije združenih narodov (Degan 2000, 225–226). Novonastalo državo lahko štejemo za državo kot subjekt mednarodnega prava v primeru zadostitve določenim obče pravno sprejetim kriterijem. Pogosto se, če gledamo na obče običajno pravo, podobno kot to navaja tudi Akehurst (1992, 53), kot konstitutivne elemente smatra državno ozemlje, stalno prebivalstvo, efektivno oblast in sposobnost vstopanja v odnose z drugimi državami. Ravno te elemente pa ima vključene tudi Montevidejska konvencija o pravicah in dolžnostih držav. Po njej lahko o državnem ozemlju govorimo tedaj, ko ima neka razmeroma stabilna politična skupnost nadzor nad določenim ozemljem (Brownlie 1998, 70–81). Pomembno pri tem pa je po Blixu (1971, 632), da ima država nadzor tudi nad zračnim prostorom in teritorialnimi vodami. Zgodovina nam je pokazala, da kriterij državnega ozemlja ne vključuje nujno tudi natančno določenih meja. Harris (1998, 103) poda kot primer Izrael, ki ga nedvoumno šteje za državo, kljub temu da še sedaj nima natančno določenih meja. Drugi kriterij je stalno prebivalstvo, ki predpostavlja zahtevo permanentno naseljenega prebivalstva, ki naj ne bi imelo nomadskih teženj po neprestani selitvi (Avramov in Kreča 1983, 56). Tretji kriterij, efektivno oblast, lahko definiramo na več načinov. Degan (2000, 228–229) jo poimenuje kot organizirano politično oblast oziroma suverenost in jo označi kot vrhovno oblast države na njenem ozemlju, ki izključuje oblast vseh drugih držav in obenem ni podvržena nobeni višji oblasti. Jennings in Watts (1992, 122) jo definirata kot eno ali več oseb, ki delujejo v imenu ljudi in vladajo skladno z zakoni države. Blix (1971, 633) pa

jo razume kot politično organizacijo, ki regulira odnose in zagotavlja spoštovanje pravil v neki skupnosti. Nobena država pa nima absolutne suverenosti, saj se mora kot članica mednarodne skupnosti podrežati določilom mednarodnega prava. Pri tem pa moramo dodati, da je večina držav prenesla vsaj del svoje suverenosti na druge mednarodnopravne subjekte.

Četrty kriterij, ki je za moje raziskovanje najpomembnejši, pa predstavlja sposobnost vstopanja držav v odnose z drugimi državami. Tu gre predvsem za vodenje zunanje politike, članstvo v mednarodnih organizacijah, akreditacijo svojih diplomatskih misij, sodelovanje na regionalnih in mednarodnih konferencah, sklepanje mednarodnih multilateralnih in bilateralnih pogodb pa tudi za državno suverenost na področju gospodarstva, obrambe in kulture. Pravniki ta kriterij nadomeščajo s kriterijem neodvisnosti, kar je lahko delikatno, saj ima lahko neka država efektivno oblast nad svojim ozemljem in je sposobna in voljna voditi svojo zunanjo politiko preko svojih izvršilnih organov, vendar pa je lahko pod zunanjim vplivom tujih držav (Brownlie 1998, 72). V praksi pa moramo kot dodatne kriterije za obstoj države kot subjekta mednarodnega prava šteti še veliko drugih dejavnikov, med katere sodijo pričakovanje trajnosti obstoja določene politične entitete; njena želja, da postane država; legalen nastanek; spoštovanje človekovih pravic; priznanje s strani drugih držav ter, seveda, tudi arbitrarne politične odločitve držav, ki podeljujejo priznanje (Bučar 1997, 78).

Subjekta mednarodnega prava, v našem primeru država in Sveti Sedež, sta po svoji strukturi in namembnosti precej različna. Ravno njuna različnost povzroči specifično vsebino odnosov. Medtem ko se v primeru odnosov med dvema državama obe strani zavzemata za specifične lastne interese tako svoje države kot državljanov, pa pri odnosu med Svetim Sedežem to deluje vzporedno, oba subjekta branita interese istih ljudi znotraj iste države (Cvrlje 1992a, 228). Ti ljudje pripadajo Rimskokatoliški cerkvi. Najvišji organ Rimskokatoliške cerkve v posamezni državi je škofovska konferenca, ki je del nadnacionalno hierarhično urejene Rimskokatoliške cerkve, obenem pa je le-ta podvržena pravnim predpisom države, v kateri je ustanovljena. V primeru odnosov med Svetim Sedežem dejansko govorimo o odnosih med državo in Rimskokatoliško cerkvijo v tej državi. Dejavnikov, ki pomembno vplivajo na ta odnos, pa je mnogo. Roter (1977) jih obravnava na sociološki način, razdeli jih na primarne in sekundarne. K primarnim sodijo tisti, ki so zunaj teritorija države in zunaj cerkve in so v povezavi s strukturnimi elementi širšega družbeno-kulturnega okolja, v katerem cerkev in država delujeta. Sekundarna dejavnika, ki sta bistvena za nalogo, pa sta državna politika do regije in cerkve in cerkvena politika do države in družbene ureditve. Pri čemer Roter (1977, 120) zaključí, da tako cerkev kot država vplivata druga na drugo, ne glede na to v kakšni obliki so njuni formalni odnosi. Države, v nalogi se

bom osredotočila predvsem na evropske, s svojimi normativnimi ureditvami vzpostavljajo različna razmerja do verskih skupnosti. Različna zakonodaja pa je posledica predvsem različnih zgodovinskih okoliščin, ki se jim pridružujejo ekonomske, politične in družbene, skupek vsega tega je izoblikoval odnos do Rimskokatoliške cerkve.

4 Diplomatski odnosi Svetega sedeža s Slovenijo

13. januarja 2015 je minilo že 23 let, odkar je Sveti sedež objavil noto o priznanju samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. S tem uradnim diplomatskim dejanjem je Sveti sedež kot subjekt mednarodnega prava s posebnim ugledom in moralno težo med prvimi priznal samostojnost Slovenije (Radio Ognjišče 2012). Temeljna izhodišča za ta korak so bila spoštovanje pravice narodov do samoodločbe, zavračanje uporabe sile in sprejemanje dialoga kot edinega sredstva za doseganje pravičnih in mirnih rešitev.

Po pisanju Borisa M. Gombača (2005, 19) se je novi državni tajnik Angelo Sodano zavedal globoke krize, ki je nastala v Jugoslaviji. Zanimal se je predvsem za dogajanje v Socialistični Republiki Sloveniji in Hrvaški, v katerih so se začeli prvi odvijati reformni procesi. Leta 1983 so ustanovili pokrajinsko škofovsko konferenco, ki je obravnavala vprašanja specifična za slovenski prostor, izjemnega pomena v prizadevanjih za osamosvajanje pa je bila odmevna Izjava o narodni spravi, ki jo je Slovenska škofovska konferenca sprejela 13. marca 1990. Sledila ji je Izjava o plebiscitu s strani komisije Pravičnost in mir, v kateri so poudarili pravico Slovencev do samoodločbe in odcepitve. Komunikacija se je pred končno slovensko osamosvojitvijo zelo okrepila, saj je bilo le malo pred tem več papeževih posredovanj v korist demokratizacije Slovenije. Okrepilo se je število papeževih govorov, ki so podpirali osamosvojitve Slovenije, ključni so bili prav gotovo tisti, izrečeni na srečanjih KVSE-ja. Gombač posebej poudari papežev nagovor na papeškem konzistoriju. 27. 6. 1991 zvečer je ob začetku agresije na Slovenijo dr. Šuštar poslal papežu Janezu Pavlu II. telegram, v katerem ga je obvestil o dogajanju in prosil za intervencijo v korist Slovenije in že naslednji dan je papež v svojem nagovoru omenil napad na Slovenijo in poudaril pravico slovenskega naroda do samostojnosti. To je ponovil tudi 29. junija 1991 ob umeščanju novih kardinalov, ko je svojo misel posebej posvetil Hrvaški in Sloveniji. Papeževi nagovori, ki so poudarjali pravico do demokratizacije in osamosvojitve Slovenije, so se nadaljevali, Gombač izpostavi tudi njegove besede o težkih razmerah v Sloveniji, ki jih je izrekel ob molitvi Angel Gospodov, v nedeljo 30. 6. 1991. Ponovil jih je tudi pri splošni avdienci naslednjo sredo in v posebnem telegramu, ki ga je poslal Angelo Sodano v imenu

papeža, v katerem je poudaril papeževo solidarnost s Slovenci. Pomoč ob osamosvojitvi se je nadaljevala, tudi ko je kardinal Angelo Sodano vsem ambasadorjem držav članic KVSE-ja izročil memorandum, v katerem se je skliceval na pravila mednarodnega prava in določene odredbe jugoslovanske ustave, ki je prišla v veljavo leta 1974. Odredba, ki je bila vključena, je bila pravica glede odcepitve od federacije. V memorandumu je priporočil začetek sporazumnega in pogojnega priznavanja neodvisnosti Slovenije in Hrvaške ter s tem tudi drugih republik, ki bi se za to odločile (Gombač 2005). Po poročanju Gombača je postopek pogojnega priznavanja vključeval zahtevo, da se republike formalno obvežejo k izpolnjevanju zakonitih zahtev, vsebovanih v dokumentih KVSE-ja, še posebno so bile poudarjene pravice zaščite človekovih pravic, demokracije in zaščite narodnih manjšin. Sveti sedež je po pisanju Gombača z izjavo tiskovnega urada, ki jo je podal 20. decembra 1991, podrobneje opredelil svoje stališče do krize v Jugoslaviji in s sporočili, namenjenimi zunanjim ministrom Slovenije in Hrvaške, sporočil svojo pripravljenost na čimprejšnje priznavanje neodvisnosti in suverenosti (Gombač 2005). Ko je Sveti sedež prejel formalno obvezo Slovenije in Hrvaške, da bosta spoštovali postavljene zahteve, je prišlo tudi do že omenjenega priznavanja s strani Svetega sedeža. Ta poteza je pomembno vplivala na potek razmišljanja preostalih držav, saj je pomembno prispevala k odločitvi o samostojnosti drugih držav. Prvi diplomatski odnosi med državama so bili navezani približno 8. februarja 1992. Priznanje Svetega sedeža pa je dalo Sloveniji pomembno veljavo, saj jo je ravno to uvrstilo med države zahodne demokracije. Dr. Anton Jamnik je bil med leti 1990 do 1994 tajnik pri ljubljanskem nadškofu msgr. dr. Alojziju Šuštarju (1980–1997) in je bil tako neposredno vključen v prizadevanja dr. Alojzija Šuštarja za priznanje samostojnosti Slovenije in ko mu je takratni zunanji minister, Dimitrij Rupel, sporočil novico o priznanju samostojnosti Slovenije s strani Svetega sedeža, je bil tega priznanja neizmerno vesel (Družina 2006). Tako so uspeli 12. januarja 1992 mimo rednih proceduralnih postopkov sprejeti odločitev o samostojnosti države. Samostojno Slovenijo je pred Svetim sedežem priznalo že nekaj drugih držav, vendar je bila poteza Svetega sedeža ključnega pomena v mednarodni skupnosti ravno zaradi simbolne in moralne vloge, ki jo Sveti sedež zavzema v mednarodnem okolju (Družina 2006).

Sveti sedež je ves čas budno bedel nad dogajanjem v Jugoslaviji, še posebno po plebiscitu v letu 1990, saj je obstajala velika verjetnost za nastanek resnega konflikta. Sveti sedež se je jasno zavzel za spoštovanje človekovih pravic in pravic narodnih skupnosti, spoštovanje pravice narodov do samoodločbe, za odpoved uporabe sile pri reševanju nesporazumov, neutrudno iskanje dialoga med sprtimi stranmi ter za vzpostavitev sožitja med vsemi narodi Jugoslavije in medsebojno spoštovanje. Ravno ta načela so jasno nakazovala

podporo odločitvi Slovenije za samostojnost. Načela, ki jih je poudaril Sveti sedež, so bila jasna podpora tudi slovenskim prizadevanjem za samostojno državo. Prvi odnosi med državama so bili navezani že 8. februarja 1992. Papež Janez Pavel II. pa je Slovenijo prvič obiskal maja 1996 in 24. junija 1992 imenoval msgr. Piera Luigija Celato za prvega apostolskega nuncija, ki je tako postal prvi osebni in stalni predstavnik papeža tako pri Cerkvi na Slovenskem kot pri oblasteh Republike Slovenije. Priznanje Svetega sedeža je bilo ključno za sledeča priznanja in s tem za vključevanje mlade države v mednarodno skupnost. Na Papeški cerkveni akademiji v Rimu, ki je potekala 13. 11. 2012, je po poročanju Radia Vatikan kardinal Angelo Sodano politične dogodke pred dvajsetimi leti postavil v širši družbeno-politični okvir takratne Evrope, ki se je soočala s posledicami padca Berlinskega zidu leta 1989 in obračala novo stran evropske zgodovine. V obdobju od 1989 do 1992 je Sveti sedež vzpostavil diplomatske odnose z 28. novimi državami, ki so nastale na ozemlju srednjevzhodne Evrope in Balkana, med njimi tudi s Slovenijo (Gombač 2005).

Dogodki, ki so se odvijali ob osamosvajanju Slovenije, so jasni pokazatelj bistvenih ciljev, ki jih zasleduje zunanja politika Svetega sedeža, kot pravi že Jurkovič (2001, 223), njegova zunanja politika temelji na zavračanju vojne, spodbujanju k učinkoviti razorožitvi, odločni podpori zakonitemu in, predvsem, pravičnemu mednarodnemu redu, ki temelji na aktivnem sodelovanju pri oblikovanju pravnih in diplomatskih metod in sredstev v mednarodnem sodelovanju. Sveti sedež tudi jasno zagovarja stališče, da je spoštovanje mednarodnega prava ena izmed najtrdnjših oblik zaščite svobode človeka in narodov, zavzemati se je potrebno za spoštovanje pravnih dogovorov, sporazume, ki so praviloma sad velikih naporov ob sprejemanju kompromisov, je namreč potrebno ohranjati z mednarodnim dialogom in s tem poskrbeti, da najbolj slabotni ne postanejo žrtve manipulacij močnejših (Jurkovič 2001, 224).

Kanon 362 (Zakonik cerkvenega prava 2006) pravi, da ima papež naravno in neodvisno pravico imenovati svoje odposlance in jih pošiljati med različne narode in države. Ob pravici pošiljanja pa jih ima tudi pravico odpoklicati ali premestiti, upoštevajoč določbe mednarodnega prava, ki se nanašajo na poslanstva in odpoklice odposlancev pri imenovanih državah. Odposlancem je zaupana služba stalnega zastopanja papeža pri državnih oblasteh in uresničevanje interesov Rimskokatoliške cerkve. Prvi apostolski nuncij, ki je prišel v Slovenijo, je bil nadškof msgr. Pier Luigi Celata, ki je funkcijo prevzel leta 1992 in v Sloveniji ostal do leta 1995, ko je prevzel diplomatske naloge v Turčiji. Nadškof msgr. Edmond Farhat je leta 1995 nasledil msgr. Piera Luigija Celata in je bil hkrati s službo v Sloveniji akreditiran tudi v Makedoniji. V času njegovega mandata je Janez Pavel II. dvakrat

obiskal Slovenijo. V času njegovega mandata je funkcijo ljubljanskega nadškofa končal dr. Alojzij Šuštar, položaj pa je prevzel dr. Franc Rode. Nadškof msgr. Edmond Farhat je diplomatsko službo v Sloveniji končal decembra 2001 in le dan pred koncem službe je parafiral besedilo sporazuma med Svetim sedežem in Slovenijo. Nadškofa msgr. Edmonda Farhata je nasledil nadškof poljskega rodu, msgr. Marian Oleš, ki je svoje službovanje v Sloveniji hitro končal, odstopil je maja 2002. Z njim je službo nastopil nadškof msgr. Giuseppe Leanza, ki prav tako ni ostal dolgo v Sloveniji, saj je leta 2003 svojo službo nadaljeval v Bolgariji. Najdlje je v Sloveniji služboval nadškof msgr. Santos Abril y Castelló, ki je prišel aprila 2003, odšel pa je januarja 2011, kar je bilo le nekaj dni za izbruhom afere s poslovanjem mariborske nadškofije. Nadškofa msgr. Santosa Abrila y Castelló je nadomestil sopotnik papeža Janeza Pavla II., nadškof msgr. Juliusz Janusz (Slovenska škofovska konferenca 2015).

4.1 Konceptualizacija konkordata

Besedo konkordat so začeli uporabljati že v 12. stoletju, takrat so ga imenovali *conventio-pactum convectorum*, splošna raba pa se pojavi v 19. stoletju in označuje sporazume med Katoliško cerkvijo in državo. Prvi sklenjen konkordat je wormški iz leta 1122. Pontifikat Pija IX., ki je trajal med leti 1846 in 1878, označujejo kot novo dobo v zgodovini konkordatov, medtem ko je konkordatska doba papeža Pija XI., ki je papeževal med leti 1922 in 1939, pomembna zaradi števila sklenjenih konkordatov. Pomembnost teh konkordatov je ravno v poudarjanju enakopravnosti partnerjev in suverenosti države podpisnice (Bonutti 2002, 132).

Mužić ob tem opozarja, da konkordat ni mednarodni sporazum, ker se ne sklepa med vrhovnimi oblastmi dveh narodov, temveč le med vrhovnim predstavnikom Rimskokatoliške cerkve in državo, ki ga podpisuje za en narod živeč v tej državi. Torej ne ustreza niti pogojem meddržavnega sporazuma, ker ga namreč sklepa papež kot vrhovni poglavar katoličanov, in ne kot predstavnik Svetega sedeža. Kljub temu konkordat velja za sporazum, ki se v pisni obliki sklepa med papežem in predstavnikom države (Mužić 1978, 13). Košir meni, da naslavljanje konkordatov kaže, da je kontrahent na eni strani Sveti sedež, in ne celotna Rimskokatoliška cerkev, na drugi strani pa država, in ne zgolj njena vrhovna oblast (Košir 1986, 18).

To prav gotovo velja za konkordate, sklenjene po prvi svetovni vojni, ne pa za konkordate, sklenjene pred tem, namreč prej so se konkordati, če pogledamo naslove, vedno sklepali med papežem in kraljem/knezom. Košir nadaljuje, da položaj Svetega sedeža v odnosu do Katoliške cerkve ne ustreza položaju vrhovnega suverena države v odnosu do države, kjer se oblast deli na različne organe in ni tako enotna kot v primeru cerkvene oblasti. S tem Košir zanika mnenje večine pravnikov javnega prava, ki menijo, da je subjekt konkordata izključno Sveti sedež, in ne Rimskokatoliška cerkev. Košir meni, da papež ne predstavlja zgolj Rimskokatoliške cerkve, temveč jo pooseblja. Koncept poosebljanja pa dopušča razlago, da pri konkordatu na strani Svetega sedeža ni dveh kontrahentov (Svetega sedeža, Rimskokatoliške cerkve). In prav zaradi tega je Rimskokatoliška cerkev osnova, ki sploh zagotavlja mednarodnopravno subjektiviteto Svetega sedeža. Konkordat naj bi bil, bolj kot drugi mednarodni sporazumi, neposredno povezan s pravnim in političnim redom države, še posebno z ustavo, ki v tem predstavlja osnovni element. Če se namreč spremeni državni red, lahko konkordat izgubi obvezno veljavo z vidika države in cerkev (Košir 1986, 19). Pravno veljavo konkordata utemeljujejo tri stališča: »teorija privilegijev«, »teorija legalitete« in »teorija konkordata«. Po teoriji privilegijev je konkordat privilegij, ki ga Rimskokatoliška cerkev kot oblast podeljuje državi v duhovnem smislu. Ta privilegij je podeljen vladarju na način, da le-ta lahko vedno odstopi in ga spremeni brez potrebnega soglasja druge strani. Teorija legalitete pa zavzema ravno nasprotno stališče, po njej je konkordat zakon, ki ga izvaja država kot vrhovna oblast na svojem teritoriju in je nadrejena Rimskokatoliški cerkvi. Država je torej samostojna v preklicu oziroma spremembi konkordata. Teorija konkordata pa govori o tem, da je konkordat sporazum med Rimskokatoliško cerkvijo in državo kot dvema enakopravnima, neodvisnima akterjema (Košir 1986). Pri sklenitvi konkordata sta pogodbenici na eni strani Sveti sedež kot subjekt mednarodnega prava, na drugi strani pa posamezna država kot suverena mednarodnopravna oseba. Dejanski sklenitelj konkordata tako torej ni predsednik države ali predsednik vlade, temveč vedno država kot suvereni pravni subjekt. Pri tem je v državah s parlamentarnim političnim sistemom ratifikacija konkordata v parlamentu obvezna (Grgič 1983). Konkordati se nikoli ne nanašajo na vprašanja dogem in vere, ampak na vprašanja, ki so v interesu Rimskokatoliške cerkve in se nanašajo na organizacije verskih institucij v državi, imenovanje škofov in drugih cerkvenih uslužbencev ter na organizacijo duhovščine. Z njim dobi Rimskokatoliška cerkev določene pravice pri izvrševanju oblasti in vmešavanju v državne zadeve (Grgič 1983). Sveti sedež v spremenjenih sodobnih mednarodnih, družbenih in političnih razmerah ne daje več prednosti sklepanju klasičnih konkordatov, temveč je v sedanjih razmerah v ospredju sklepanje posameznih

sporazumov, ki urejajo najpomembnejša področja delovanja Rimskokatoliške cerkve. Še posebno je zainteresiran za urejanje vprašanja poučevanja verouka v državnih šolah, vprašanja zagotavljanja verskih obredov v bolnišnicah, zaporih in podobnih ustanovah, vprašanja religiozne pomoči v vojski in javne veljavnosti cerkvene poroke (Köck 1975).

Končno gledano ima konkordat obliko mednarodne pogodbe v vseh vidikih in fazah in vsi sklenjeni konkordati vsebujejo namen sklenitve za dolgotrajnejše obdobje. Prvi konkordati so bili spisani v latinščini, prvi dvojezični konkordat je bil sklenjen s Španijo, s konkordatom, sklenjenim s Portugalsko, pa je latinščino čedalje bolj izrinila italijanščina. Z uveljavljanjem francoščine kot diplomatskim jezikom pa so bili konkordati, predvsem z vzhodnimi državami (Rusija, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, itd.), sklenjeni v omenjenem jeziku (Schöppe 1964).

Osnova za sklepanje konkordatov je enakopraven odnos med Svetim sedežem na eni strani in državo na drugi. Vsaka država, ki sklene konkordat, s tem prizna tudi enakopravnost Svetega sedeža, saj se s Svetim sedežem pogaja kot z drugo državo. Konkordat tako na nek način ostaja eden izmed pravnih instrumentov, ki duhovno oblast izenačujejo s posvetno oblastjo (Stres 1998). Mužić ob tem dodaja, da je konkordat le posledica sporne razmejitve pristojnosti duhovne in državne oblasti v državi.

4.2 Opredelitev konkordata in pregled sklenjenih konkordat EU-članic in Svetega sedeža

Sposobnost sklepanja mednarodnih pogodb v primeru Svetega sedeža ne pomeni le pristopanja k mnogim multilateralnim pogodbam, temveč tudi sklepanje konkordatov z mnogimi državami. Konkordat je specifična bilateralna pogodba, sklenjena med Svetim sedežem in državo, ki ureja verske zadeve in aktivnosti Rimskokatoliške cerkve v posamezni državi. Predstavniki Svetega sedeža predlagajo konkordate na konferencah in neformalnih srečanjih s predstavniki drugih držav. Konkordat je sklenjen med civilno oblastjo in Svetim sedežem, ki ima obliko mednarodne pogodbe, in ureja cerkvene in tudi državne zadeve. Posebnost konkordata je, da papež ob podpisu zastopa pripadnike države, s katero sklepa konkordat (Kušej 1937). V preteklosti so bile prisotne mnoge teoretične diskusije glede točne pravne opredelitve konkordatov. Ob tem ste pojavita dve nasprotujoči tezi. Prva, da so konkordati unilateralni akti, sprejeti s strani države, ki so Rimskokatoliški cerkvi podeljevali

določene pravice in privilegije. In druga, da konkordati niso pravno relevantni (Kerševan 1998). Vendar danes obstaja konsenz, da so konkordati zavezujoči mednarodni dogovori in pogodbe, sklenjene med enakopravnima subjektoma. Medtem ko Sveti sedež sklepa nekatere pogodbe v imenu Države mesta Vatikan, to ne drži v primeru konkordatov (Kerševan 1998). Ker pa je podpisal Dunajsko konvencijo o mednarodnih pogodbah v imenu Države mesta Vatikan zaradi pomanjkanja državnosti, se določbe te konvencije lahko uporabijo le za konkordate, ki odražajo mednarodno običajno pravo (Kerševan 1998). Sveti sedež vzdržuje stalne diplomatske misije po svetu in sklepa mednarodne pogodbe, vendar ti odnosi pogosto zahtevajo opredelitev Svetega sedeža, Države mesta Vatikan in Rimskokatoliške cerkve ter razmerje med njimi in razlago, kako se dolžnosti Svetega sedeža razlikujejo od pričakovanih od drugi državnih akterjev. S podpisom Svetega sedeža so ponavadi neizbežni pridržki, ali se le ne zahteva izpolnjevanja vseh meril, pričakovanih od drugih podpisnikov (Kerševan 1998). Od leta 1950 do 1999 je Sveti sedež podpisal 128 konkordatov. Celotne države Bližnjega vzhoda, Azije in Afrike stopajo v odnose s Svetim sedežem. Želja Svetega sedeža je vzdrževati uradne diplomatske odnose z vsemi državami sveta, k temu se približujejo celo islamske države (Kerševan 1998).

Sveti sedež je začel z državami sklepati konkordate in sporazume. Namen vseh teh listin je določiti zadeve, za katere sta zainteresirana oba pravna subjekta, zadeve, ki z različnih vidikov pripadajo Rimskokatoliški cerkvi na eni in državi na drugi strani. V starejših konkordatih je takšna pogodba urejala dolžnosti države do Rimskokatoliške cerkve in pravice oziroma privilegije, ki jih le-ta daje državi. Ko pa je v modernem svetu zavladovalo načelo o ločenosti države in cerkve, se je položaj spremenil in konkordati so postale pravne mednarodne pogodbe med suvereno državo in Svetim sedežem.

Pravno izhodišče Rimskokatoliške cerkve ali drugih verskih skupnosti je odvisno od položaja cerkve v državi (Trampuš 2001). Če je katoliška vera državna religija, če je torej država tista, ki se izrecno veže na določeno veroizpoved, so vse njene zahteve in dolžnosti vezane izključno na državo. V katoliškem svetu je tako z grško pravoslavno cerkvijo, podobna ureditev pa vsaj formalno obstaja tudi v nekaterih skandinavskih luteranskih deželah. Diametralno nasprotje so države, kjer velja ločenost oblasti od cerkve in verskih skupnosti (Trampuš 2001). To načelo je po navadi izrecno poudarjeno v ustavnih dokumentih, pravno pa je zgrajeno na prepričanju o svobodi vere in verskih skupnosti in na premisi o suverenosti in samostojnosti države nasproti verskim skupnostim (Trampuš 2001). Seveda obstajajo tudi

vmesni sistemi, v katerih so države, ki na primer urejajo področje s posebnimi zakoni o verskih skupnostih, ali pa tiste, ki privilegirajo določeno cerkev (Trampuš 2001).

Slovenija spada med države, ki imajo v ustavi, natančneje v 7. členu, jasno zapisano načelo, da sta država in cerkev ločena. V ustavi RS ni nikjer določila, kjer bi bil omenjen tip cerkve ali verske skupnosti, prav tako pa v njej ni izrecno določeno, da država ne sme finančno podpirati verske dejavnosti. Naša ustava torej ne pozna določila, ki je značilno za bistveno bolj rigorozne delitve in ga poznata tako liberalna Francija kot tudi katoliška Irska (Trampuš 2001). Zaradi zgodovinskih dejstev je pravni položaj Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji najlažje primerjati s položajem v drugih postsocialističnih državah. Konkordat med Slovenijo in Svetim sedežem je bil v letu 2003 deležen presoje na ustavnem sodišču, državni zbor pa ga je potem ratificiral januarja 2004 in tako je v veljavo stopil 28. 5. 2004 (Čepar 2005). Pogajanja med Slovenijo in Svetim sedežem o sporazumu so se začela že leta 1999 in se nato zaradi določenih dejavnikov nadaljevala po parlamentarnih volitvah v Sloveniji. Zaključila so se leta 2001, sporazum pa sta 14. decembra podpisala zunanji minister Dimitrij Rupel in takratni tajnik za odnose z državami, nadškof Jean Louis Tauran. Že med pogajanjem so vzklikali dvomi o skladnosti konkordata z ustavo, saj naj bi namreč le-ta kršil suverenost države (Čepar 2005). Sporazum pravno-formalno ureja odnose med Rimskokatoliško cerkvijo, pravnim redom Slovenije in kanonskim pravom. Posebno poudarja in določa pravna vprašanja med Slovenijo in Svetim sedežem, pri tem izhaja iz dvojnosti razmerja med Slovenijo in Svetim sedežem, ki prestavlja subjekt mednarodnega prava, in hkrati tudi z vodstvom Katoliške cerkve in razmerja med Slovenijo in samo Cerkvijo v Sloveniji (Čepar 2005).

Poleg sklenitve konkordata je v interesu Rimskokatoliške cerkve tudi sklenitev posameznih področnih sporazumov, kot je na primer sporazum o ustanovitvi vojaškega ordinariata, katerega naloga je skrb za duhovno oskrbo vojakov in policistov, vodi pa ga škof (Slovenska škofovska konferenca 2015). Izmed vseh postsocialističnih držav ima ravno na Poljskem Rimskokatoliška cerkev daleč največjo moč. Na Poljskem je že maja 1990 škofovska konferenca izdala pastirsko pismo, ki navaja razloge za vrnitev verouka v javne šole in poljska vlada je to pobudo, kljub pravnim pomanjkljivostim, sprejela. Leta 1993 je bil podpisan in štiri leta pozneje tudi potrjen konkordat med državo in Svetim sedežem, ki RKC-ju prinaša veliko ugodnosti. V državi je poleg ostalih ugodnosti Rimskokatoliški cerkvi s

posebnim zakonom urejen splav, država pa ne sofinancira kontracepcijskih tablet (Trampuš 2001).

Češka sodi med najbolj ateistične države v Evropi in je kmalu po revoluciji novembra 1989 odpravila vse predpise, ki so omejevali versko svobodo. Češka ustava, sprejeta v letu 1992, vsebuje tudi Listino temeljnih pravic in svoboščin, kjer so zapisane glavne opredelitve o religiji in verskih skupnostih. Pozneje pa je parlament sprejel tudi druge zakone, ki natančno določajo položaj Cerkve. Dovoljen je tudi fakultativni predmet verouka (Trampuš 2001). Rimskokatoliška cerkev v skladu z zakonodajo ustanavlja šole, država pa plačuje socialno in pokojninsko zavarovanje duhovnikom. Poleg tega pa financira tudi duhovno oskrbo v vojski in duhovnike, ki poučujejo verouk v javnih šolah. Pravi dialog o sklenitvi mednarodnega sporazuma med državo in Svetim sedežem se je začel v letu 2000, ki pa je bil v letu 2003 zavrnjen, saj naj bi bil zaradi izpostavljanja koristi Rimskokatoliške cerkve za državo škodljiv (Trampuš 2001).

Slovaška je po razdružitvi s Češko, v januarju 1993, podedovala zakon o svobodi veroizpovedi in položaju cerkva in verskih skupnosti. Slovaška ustava sicer določa, da je Slovaška s strani vere neobremenjena država, ki pa hkrati ceni krščanstvo, saj je le-to pomagalo izoblikovati njeno zgodovino in kulturo. Na Slovaškem je razmeroma malo verskih skupnosti, saj je zakon o registraciji spisan zelo strogo in določa visoko število članov, potrebnih za registracijo verske skupnosti (Trampuš 2001). Rimskokatoliška cerkev je v velikem delu financirana s strani države. Verske skupnosti so oproščene davka, ki zadeva prihodke od prostovoljnih dajatev fizičnih oseb in vseh dajatev svojih članov, deležne pa so še nekaterih drugih davčnih olajšav. Katoliško šolstvo je vse do leta 1998 na Slovaškem financirala država. Sveti sedež in Slovaška sta v letu 2000 podpisala mednarodni sporazum, ki določa urejanje posameznih vprašanj s posameznimi zakoni (Trampuš 2001). V letu 2009 je Sveti sedež dosegel pomemben korak k uresničevanju svojih zahtev, saj je bil v juniju 2009 sprejet zakon, ki postruje dostop do splava, pri tem so se pojavila opozorila, da bodo te zahteve prisilile ženske k nezakonitim opravljanjem splavov, ki bodo ogrozili njihovo zdravje. Prošnje k streznitvi so dosegle svoj cilj v letu 2011, ko je minister za zdravje umaknil omenjeni zakon (Concordat Watch).

Padec komunizma je ponudil Svetemu sedežu priložnost, da nadomesti podpisane sporazume s komunističnim vodstvom. Sveti sedež je nemudoma izkoristil priložnost in po padcu železne zavese še pred prvimi volitvami na Madžarskem v letu 1990 sklenil prvi

konkordat z Madžarsko. Sklenjeni so trije konkordati, prvi ureja in vzpostavlja diplomatske odnose med Svetim sedežem in Republiko Madžarsko, drugi vzpostavlja vojaško cerkveno službo in tretji ureja financiranje, ki mu je bil leta 2013 dodan amandma. V madžarski ustavi iz leta 1989 je zapisano, da cerkve delujejo ločeno od države, v zakonu o svobodi vesti, veroizpovedi in cerkvah pa je vsem ljudem zagotovljena svoboda izbire (Concordat Watch). Na Madžarskem je nagel porast različnih verskih skupnosti (pred petimi leti jih je bilo že 61) povzročil napetosti med novimi in zgodovinskimi cerkvami, pojavila pa so se tudi protikulturna gibanja. V šolstvu je zagotovljeno poučevanje verouka kot fakultativnega predmeta zunaj rednega šolskega predmetnika, v javnih medijih pa je zagotovljeno predvajanje oddaj z versko vsebino. Avtohtone cerkve imajo pri tem določene privilegije. Madžarska je že leta 1997 podpisala in leto pozneje tudi ratificirala mednarodni sporazum s Svetim sedežem (Concordat Watch).

Zaradi političnih in zgodovinskih vzrokov je Hrvaška že v drugi polovici devetdesetih let s Svetim sedežem sklenila štiridelni mednarodni sporazum o pravnem položaju, sodelovanju v šolstvu in kulturi, o gospodarstvu in duhovni oskrbi v vojski in policiji (Trampuš 2001). Sprejemanje pravnih sporazumov je minilo brez javne razprave, Rimskokatoliška cerkev pa je tako pridobila veliko pravic. Mednje sodijo poučevanje duhovnikov v javnih šolah in duhovna oskrba v policiji in vojski (Trampuš 2001). Rimskokatoliška cerkev je predstavljala pomemben deležnik pri konstituiranju hrvaške državnosti, zato je njen vpliv, formalni in neformalni, podobno kot na Poljskem, visok. Maja 2011 je bil podpisan sporazum o šolstvu, ki omogoča poučevanje verouka v šoli, uvedeni so bili tudi vojaški kaplani, v letu 2000 je bil na nacionalni televiziji vpeljan obvezni verski program v obsegu 10 ur tedensko (Trampuš 2001). Portugalska se je v zadnjih stoletjih oblikovala v senci Španije. Na področju odnosa med Svetim sedežem in državo pa sta pomembna Zakon o verski svobodi in podpis konkordata med Portugalsko in Svetim sedežem. Portugalska ustava iz leta 1976 je potrdila ločitev Rimskokatoliške cerkve od države, vendar je bil nato v letu 2001 sprejet Zakon o verski svobodi, ki je verskim skupnostim zagotovil enake pravice in temelji na nedotakljivi svobodi posameznika do veroizpovedi tako v zasebnem kot v javnem življenju. Zakon omogoča tudi oprostitev davka verskim skupnostim in enačenje sklenitve poroke po običajih verskih skupnosti s civilno poroko. Po tem zakonu je omogočena tudi duhovna oskrba v bolnišnicah in zaporih (Trampuš 2001). Na osnovi Zakona o verski svobodi in prejšnjih sporazumov sta Portugalska in Sveti sedež v maju 2004 podpisala nov konkordat. Ta ureja odnos med državo in Svetim sedežem

in posebej ureja področje verskih opravil, porok, področje premoženja Rimskokatoliške cerkve na Portugalskem. Konkordat Rimskokatoliški cerkvi zagotavlja tudi javno in svobodno opravljanje njenih dejavnosti, še zlasti tistih, ki zadevajo verske obrede, poučevanje in druge oblike duhovniškega služenja ter pravno pristojnost v cerkvenih zadevah. Portugalska škofovska konferenca pa je s tem konkordatom pridobila tudi status pravne osebe (Trampuš 2001).

Statistični podatki iz leta 2006 kažejo, da je v Španiji kar 76 odstotkov kristjanov, zato ima Cerkev na Iberskem polotoku še vedno poseben status (Trampuš 2001). Španija in Sveti sedež sta prvi konkordat sklenila že v letu 1851 in le-ta je urejal odnose med Svetim sedežem in državo in tako vrnil vodilni položaj Rimskokatoliške cerkve v državi. Slednja se je tako precej okrepila in pridobila na svojih pravicah v naslednjih letih. To dogajanje pa ni bilo vseh izobražencem, ki so začeli širiti protiverska gesla, ki so dosegla svoj vrh v revoluciji leta 1868 (Trampuš 2001). Po revoluciji je nastopila zmerno liberalna vlada, ki je obnovila stari konkordat in tako uspela pomiriti strasti na obeh straneh. Leta 1876 je ustava katoliško vero znova priznala kot državno vero, obenem pa poudarila pravico do svobode veroizpovedi. Naslednja leta so Rimskokatoliški cerkvi v Španiji prinesla pravi razcvet, razmahnilo se je število katoliških univerz, semenišč in ustanov (Trampuš 2001). Preveliko povezovanje duhovščine s politiki pa je prineslo pomemben prelom in nove napetosti med tistimi, ki so želeli obdržati katoliško državo, in tistimi, ki so se zavzemali za liberalne gospodarske pravice. Že v letu 1931 je prišlo do razglasitve republike. Vladajoči sloj je na podlagi takratne nove ustave razdelil veleposestva, uspel doseči ločitev Rimskokatoliške cerkve od države, uspeli pa so vzpostaviti celo posvetno šolstvo. Vse to je prineslo še večje število ukrepov proti Rimskokatoliški cerkvi, ki so bili v mnogih pogledih nasilni (Concordat Watch). Vendar je nato uspeh desničarjev nastale razmere normaliziral. V letu 1941 je bil sklenjen nekakšen predhodni sporazum s Svetim sedežem, ki so ga nato leta 1946 v nekaterih postavkah dopolnili. Podpis konkordata je sledil šele v letu 1953. Španska vlada si je močno prizadevala pridobiti nazaj pravico do imenovanja škofov, kot jo je poprej imel že kralj, vendar Sveti sedež pri tem nikakor ni želel popustiti. Po dolgih pogajanjih so končno prišli do dogovora v letu 1953, ki so ga nato pozneje označili kot najugodnejši sporazum v povojnih desetletjih (Concordat Watch). Izvajanje je nato v določenih pogledih prineslo veliko razočaranje, medtem ko je na drugi strani imela Rimskokatoliška cerkev v Španiji na njegovi osnovi precej prednosti (Concordat Watch).

Konkordat med Leonom XIII. in črnogorskim knezom Nikolo I. je bil podpisan 18. avgusta 1886, ratificiran pa 7. oktobra istega leta (Mužić 1978). Črni gori se je s konkordatom povečal mednarodni politični ugled na zahodu, saj je bila prva večinsko pravoslavna država, ki je po tej poti uredila odnose s Katoliško cerkvijo. Kot eksplicitni model je bil uporabljen za konkordat s Srbijo leta 1914, z Romunijo leta 1927 in tudi pri predlogih za konkordat s Kraljevino SHS. Črnogorski konkordat je služil kot izhodišče za vsa pogajanja, ki jih je Sveti sedež opravil s pretežno pravoslavniimi državami (Mužić 1978, 17; Caccamo 2006, 80). Povod za sklenitev konkordata je bilo vprašanje o ponovni ustanovitvi barske nadškofije, ki bi pokrivala celotno (po Berlinskem kongresu 1878 razširjeno) območje Črne gore, s čimer bi bila tudi v pogledu rimskokatoliških škofij (del Črne gore je spadal pod skadarsko škofijo v Albaniji) zagotovljena ozemeljska celovitost (Caccamo, 2006, 56).

V Kraljevini Srbiji, kjer je bila Srbska pravoslavna cerkev priznana kot državna cerkev, niso upoštevali pravic nepravoslavcev kljub načelu o verski svobodi (Mužić 1978). Leta 1853 je bil celo sprejet zakon, po katerem je bil pripadnikom vzhodne pravoslavne vere prepovedan prestop v drugo vero, versko mešane zakonske zveze so veljale zgolj, če so bile sklenjene pred pravoslavnim duhovnikom, otroci pa so morali biti krščeni v pravoslavni veri (Mužić, 1978, 20). Konkordatska pogajanja so z daljšimi presledki trajala vse od leta 1878, ko je bil sestavljen predlog osnutka konkordata. Srbija je želela skleniti konkordat iz različnih razlogov: z njim bi lahko prepričala Evropo o svoji politiki verske strpnosti, katoliške južne Slovane, zlasti iz Bosne in Hercegovine, bi lahko pritegnila srbski državni ideji. V konkordatu so videli tudi sredstvo »osvoboditve« srbskih katoličanov od avstrijske zaščite kakor tudi način »slovaniziranja« oziroma »srbiziranja« katoliških Albancev s pomočjo glagolice. Ta konkordat je pozneje blokirala Avstrija. Srbski konkordat je bil uporabljen tudi kot izhodišče jugoslovanskemu konkordatu predvsem pri prvih dveh osnutkih (1923 in 1925) (Mužić, 1978, 20).

V sekularno urejeni Franciji je bil zadnji sporazum med Svetim sedežem in državo podpisan leta 2008 in se navezuje na visokošolsko izobraževanje (Trampuš 2001). Pravzaprav ima Francija sklenjenih kar 14 konkordatov, čeprav jih večina Francozov ne imenuje tako. V zadnjem podpisanem konkordatu je Sarkozy podal državno priznavanje diplom, pridobljenih na katoliških teoloških univerzah, s tem pa so dali priložnost tudi protestantskim univerzam. Poglavitni konkordati so bili sklenjeni z Napoleonom v letu 1801, sledil je konkordat iz leta

1905, ki se navezuje na ločitev cerkve in države, nato pa še sporazumi sklenjeni z maršalom Pétainom (Concordat Watch).

Le eden izmed fašističnih konkordatov še vedno obstaja, in sicer konkordat z Nemčijo, ki je bil sklenjen s Hitlerjem. Po koncu druge svetovne vojne je kar nekaj nemških dežel predpostavljalo, da konkordat sklenjen s Hitlerjem ni več v veljavi, leta 1956 je nuncij njegovo veljavo testiral na sodišču, ki je odločilo, da je konkordat še vedno zavezujoč (Concordat Watch). Nemško poveljno ustavo so zaveznice skrbno načrtovale in tako omogočale decentralizacijo države ter prenos prejšnjih odločevalskih moči na posamezne dežele. S tem je država izgubila moč, da bi sama prenovila konkordat, ta naloga je prešla na posamezne dežele, od katerih naj bi vsaka posamezno s Svetim sedežem opredelila in podpisala nove sporazume. Dandanes ima torej Sveti sedež več kot 50 s posameznimi deželami in celo posameznimi institucijami sklenjenih sporazumov. Ogromna moč tako Rimskokatoliške kot Protestantske cerkve dandanes ne izhaja zgolj iz sklenjenih konkordatov, temveč predvsem iz ustave Weimarske republike, katere del je bil prenesen v današnjo nemško ustavo, ki je v 140. členu opredelila status Katoliške in Luteranske Cerkve na način, da obe sodita v pristojnost javnega prava (Concordat Watch).

V letu 1871 je Italija prevzela papeško državo, v letu 1929, ko je bil sklenjen Lateranski sporazum, se je njen status spremenil. Mussolini je namreč s Svetim sedežem sklenil sporazum, ki je omogočal Državi mesta Vatikan poseben status države znotraj države (Concordat Watch). Boj za obstanek tega statusa je še vedno živ. Italija namreč tako ni ena samostojna država, temveč dve državi (Concordat Watch). Vendar se Sveti sedež trudi, da sklenjeni konkordat z Mussolinijem ostaja v taki vsebini, kot je bil, saj mu omogoča največ privilegijev, reviziran je bil v letu 1984, sledili pa so tudi poskusi urejanja davčnih prihodkov, ki niso bistveno posegali v dobrobit Svetega sedeža (Concordat Watch).

Avstrija je imela sklenjen konkordat s Svetim sedežem že pred prihodom Hitlerja. Sporazum je bil sklenjen z Dollfusom, ki pa ga Nemčija ni priznavala. Po koncu druge svetovne vojne je bila ustanovljena nova republika na principih demokracije, vendar je novoustanovljena republika ostala brez sporazuma s Svetim sedežem in ni želela obnavljati sporazuma sklenjenega z Dollfusom, kar pa ni bilo v interesu Svetega sedeža, saj se je le-ta trudil obdržati čim več pridobljenih pravic znotraj Dollfusovega sporazuma (Concordat Watch). Tako je moral Sveti sedež popustiti pri veliko vprašanjih, predvsem pri tistih, ki so se nanašala na sklepanje porok in razvez ter financiranje Rimskokatoliške cerkve. Tamkajšnje

verske skupnosti za svojo dejavnost pridobivajo finančna sredstva neposredno od države. V letu 2012 je tako Rimskokatoliška cerkev od države prejela 1.1 % (Concordat Watch). Verska dejavnost v Sloveniji je financirana predvsem z darovi vernikov, medtem ko v Nemčiji država cerkveni davek zbira v imenu verskih skupnosti (Slovenska škofovska konferenca 2013), Rimskokatoliška cerkev pa državi za to plača nadomestilo v višini 3-5 % vsega zbranega davka. Ta davek znaša kar 70-80 % vseh cerkvenih prejemkov. Člani verske skupnosti v Nemčiji plačajo davek v skladu z zakonodajo zvezne dežele in znaša med 8-9 % na dohodek (Družina 2006). V Avstriji poznajo obvezni cerkveni prispevek, ki znaša 8-9 % davka na dohodek. Višino davka pa določi posamezna škofija in ga pobira Rimskokatoliška cerkev sama (Slovenska škofovska konferenca 2013). Tudi v Italiji je Rimskokatoliška cerkev financirana od države, prejemajo namreč državne donacije, saj lokalne oblasti namenjujejo denarna sredstva za pastoralne zgradbe in župnijske dejavnosti, državljani pa imajo tudi možnost pri odmeri dohodnine nameniti 0,8 % davka za financiranje religioznih potreb, kar imenujejo versko kulturni prispevek. Republika Hrvaška za splošno družbeno koristno delo, ki ga opravlja Rimskokatoliška cerkev, izplačuje določeno letno denarno nadomestilo, ki ga imenujejo subvencija in znaša vsak mesec dve povprečni bruto plači, pomnoženi s številom župnij (Slovenska škofovska konferenca 2013). Znesek nakažejo centralni Hrvaški škofovski konferenci. Madžarski davkoplačevalci lahko namenijo 1 % svojega davka na dohodek registriranim verskim skupnostim, nekaj denarja pa dobijo iz sklada za popravo krivic, del pa kot doplačilo za plače duhovnikov (Družina 2006).

4.3 Konkordat med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem in primerjava med konkordati članic EU-ja

Pogajanja med Slovenijo in Svetim sedežem o konkordatu so se začela v letu 1999, vendar niso potekala tekoče, saj so zaradi bližajočih se parlamentarnih volitev v letu 2000 zastala. Pogajanja so se zaključila konec leta 2001, sporazum pa sta nato podpisala 14. decembra 2001 takratni tajnik Svetega sedeža za odnose z državami, nadškof Jean Louis Tauran, in zunanji minister Dimitrij Rupel. Ob tem so bili jasno izraženi dvomi o skladnosti konkordata z ustavo, saj naj bi po mnenju Matevža Krivica, bivšega ustavnega pravnika, konkordat kršil suverenost slovenske države, ker Rimskokatoliški cerkvi priznava neodvisnost od slovenske pravne ureditve (Zalar 2007). Zaradi dvomov nekaterih pravnikov in članov

vlade o ustavnosti takega sporazuma se je vlada odločila parafirani sporazum poslati v presojo Ustavnemu sodišču, da bi torej šele po ustavni presoji o njem odločal Državni zbor. Ustavno sodišče je po skoraj dveh letih 19. novembra 2003 o njem izreklo mnenje in tako dalo zeleno luč za njegovo sprejetje v Državnem zboru. Sledila je ratifikacija Državnega zbora⁶ in 28. maja 2004 so izmenjali ratifikacijske listine in konkordat je s tem stopil v veljavo. Konkordat pravno-formalno ureja odnose med kanonskim pravom in Rimskokatoliško cerkvijo na eni in pravnim redom države Slovenije na drugi strani. Sporazum usklajuje pravna vprašanja med Slovenijo in Svetim sedežem in pri tem, izhajajoč iz dvojnosti same narave razmerja med državo in Svetim sedežem kot subjektom mednarodnega prava, ureja tudi razmerje med Slovenijo in Rimskokatoliško cerkvijo v Sloveniji.

Sporazum vsebuje preambulo in je v izvorniku objavljen tako v slovenskem kot v italijanskem jeziku. V preambuli obe podpisnici omenjata medsebojne diplomatske odnose, ki so bili sklenjeni po osamosvojitvi Slovenije, omenja tudi pomen človekovih pravic ter mednarodno priznana načela svobode vesti, mišljenja in verovanja. Preambula vsebuje tudi zgodovinsko povezanost med slovenskim ljudstvom in Rimskokatoliško cerkvijo. Sporazum je sestavljen iz 15. členov.

Prvi člen sporazuma vsebuje določbo, »/.../ da sta država in Katoliška cerkev, vsaka v svoji ureditvi, neodvisni in samostojni, in se zavezujeta k polnemu spoštovanju tega načela v svojih medsebojnih odnosih in k sodelovanju pri napredku človekove osebe in skupnega dobrega. Rimskokatoliška cerkev v Republiki Sloveniji deluje svobodno po kanonskem pravu, v skladu s pravnim redom Republike Slovenije.« (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih 2004). Drugi člen vsebuje priznavanje pravne osebnosti Svetega sedeža, poleg tega pa nadaljuje, da »Republika Slovenija priznava tudi pravno osebnost vseh teritorialnih in personalnih cerkvenih institucij s sedežem v Republiki Sloveniji, ki imajo to osebnost po normah kanonskega prava« (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih 2004). V nadaljevanju je izpostavljeno tudi priznavanje in zagotavljanje slovenskega pravnega reda Rimskokatoliški cerkvi: pravica do svobode delovanja, bogočastja in kateheze. Rimskokatoliška cerkev in njene pravne in fizične osebe lahko svobodno vzpostavljajo in neovirano ohranjajo stike s Svetim sedežem, lahko tudi svobodno vzpostavljajo stike in sodelujejo s škofovskimi konferencami, z drugimi cerkvenimi ustanovami ter drugimi organizacijami in pravnimi osebami, bodisi doma ali po svetu (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih 2004).

⁶ Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih, Uradni list RS št. 13/2004, sprejet 28. 01. 2004.

Priznana je tudi pravica do posedovanja lastnih sredstev obveščanja in dostopa do vseh javnih sredstev obveščanja. 9. člen določa, da lahko pravne osebe Rimskokatoliške cerkve s sedežem v Republiki Sloveniji v skladu z zakonodajo Republike Slovenije pridobivajo, posedujejo, uživajo in odtujujejo premičnine in nepremičnine ter pridobivajo in se odpovedujejo lastninskim in drugim stvarnim pravicam. V 10. členu sporazuma je zapisano: »Katoliška cerkev ima v skladu z zakonodajo Republike Slovenije in v skladu s kanonskim pravom pravico ustanavljati in upravljati šole vseh vrst in stopenj, dijaške in študentske domove ter druge izobraževalne in vzgojne ustanove« (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih 2004). Sporazum izpostavlja tudi sodelovanje pri ohranjanju in vzdrževanju kulturnih spomenikov ter drugih kulturnih dobrin in arhivov, ki so v cerkveni lasti, spoštovanje verske svobode posameznikom v bolnišnicah, domovih za ostarele, zaporih in drugih ustanovah, v katerih je oteženo svobodno gibanje oseb, ki se v njih nahajajo. Dobrodelne in socialne cerkvene ustanove in organizacije, ki se ukvarjajo z dobrodelnostjo in družbeno solidarnostjo ter so organizirane v skladu s slovensko zakonodajo, so izenačene z drugimi podobnimi dobrodelnimi organizacijami v državi (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih 2004). Sporazum se zaključi z zavezo, da bosta Republika Slovenija in Sveti sedež morebitna razhajanja, ki bi lahko nastala pri razlagi ali uporabi določb tega sporazuma, reševala sporazumno po diplomatski poti (Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih 2004).

Sporazum je prestal presojo na ustavnem sodišču. Zalar (2007) v svoji diplomski nalogi podrobno poda tudi mnenje ustavnega sodišča, ki je bilo podano v 7. točkah. V prvi točki svoje obrazložitve pravi, da 1. člen Sporazuma ni v neskladju z načelom suverenosti iz 3. člena Ustave in niti ni v neskladju z načelom o ločenosti države in verskih skupnosti iz prvega odstavka 7. člena Ustave, v kolikor bo Rimskokatoliška cerkev pri svojem delovanju v Republiki Sloveniji spoštovala njen pravni red. Tudi drugi odstavek 2. člena ni v nasprotju z Ustavo, v tem členu Slovenija priznava pravno osebnost teritorialnih in personalnih cerkvenih institucij s sedežem v Republiki Sloveniji, ki imajo to osebnost po normah kanonskega prava in ki jih mora cerkev po normah pravnega reda Slovenije prigrasiti pristojnemu državnemu organu, da jih le-ta registrira. Prav tako 3. člen sporazuma ne nasprotuje načelu suverenosti iz 3. člena Ustave niti ne načelu ločenosti države in verskih skupnosti. O spornem 10. členu pa je Ustavno sodišče zapisalo, da prav tako ne nasprotuje načelu o ločenosti države in verskih skupnosti iz prvega odstavka 7. člena Ustave (Mnenje 2003)⁷. O drugem odstavku 14. člena je

⁷ Mnenje o skladnosti nekaterih določb Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih z Ustavo, št. 118/2003, z dne 3. december 2003. V nadaljevanju Mnenje.

Ustavno sodišče menilo, da tudi ni v neskladju z načelom suverenosti in ločenosti države in verskih skupnosti. Nazadnje je v 7. točki še zapisalo, da bodo morali državni organi Republike Slovenije pri izvrševanju upoštevati vsebino določb Sporazuma, kakršno je z razlago določilo Ustavno sodišče.

Sporazum med Svetim sedežem in Slovenijo je najbolj primerljiv z drugimi sporazumi med Svetim sedežem in ostalimi postsocialističnimi državami. Pravno izhodišče Rimskokatoliške cerkve ali drugih verskih skupnosti je odvisno od položaja cerkve v državi. Če je cerkev državna religija, če je torej država tista, ki se izrecno veže na določeno veroizpoved, so vse njene zahteve in dolžnosti vezane izključno na državo (Trampuš 2001). Popolno nasprotje so države, kjer velja ločenost oblasti od cerkve in verskih skupnosti (Trampuš 2001). To načelo je v večini izrecno poudarjeno v ustavnih dokumentih, pravno pa je zgrajeno na prepričanju o svobodi vere in verskih skupnosti ter na premisi o suverenosti in samostojnosti države nasproti verskim skupnostim. Slovenija spada med države, ki imajo v ustavi jasno zapisano načelo, da sta država in cerkev ločena (Trampuš 2001). V ustavi ni nikjer določila, kjer bi bil omenjen tip cerkve ali verske skupnosti, prav tako pa v njej ni izrecno določeno, da država ne sme finančno podpirati verske dejavnosti, ustava v 14. členu celo zavezuje, da so vsakemu posamezniku zagotovljene enake pravice, ne glede na vero. V 10. členu Sporazuma je zapisano, da ima Rimskokatoliška cerkev pravico ustanavljati šole vseh vrst in stopenj in da bo država podpirala te ustanove ob enakih pogojih kot podpira druge tovrstne zasebne ustanove ter da je status njihovih dijakov, študentov enakovreden s statusom gojencev v javnih ustanovah. V drugem odstavku 14. člena Ustave RS pa je zapisano, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na raso, spol, jezik, izobrazbo ali katerokoli drugo osebno okoliščino. 22. člen Ustave RS tako zagotavlja enako varstvo pravic, na podlagi česar so Anton in Bernarda Kokalj iz Vodice, Peter in Nika Gregorčič iz Ljubljane ter Zavod svetega Stanislava sprožili postopek za preverjanje ustavnosti financiranja zasebnih šol, saj so morali starši doplačevati šolnino (Merljak 2015). Pobudniki presoje niso nasprotovali ureditvi, na podlagi katere zasebnim šolam ne pripadajo sredstva za naložbe in opremo ter investicije, ampak ker je Zavod svetega Stanislava že od leta 2011 prejemal manj sredstev za izvajanje javno veljavnega dela programa, kot so jih prejemale javne osnovne šole (Merljak 2015). Ustava v 57. členu tudi določa, da je izobraževanje svobodno in da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in se financira iz javnih sredstev. Na osnovi zapisanega je Ustavno sodišče 4. decembra 2014 objavilo odločbo, v kateri je ugotovilo, da je način financiranja osnovnih šol, kot jih določa Zakon o organizaciji in financiranju v vzgoji in izobraževanju, neskladen z Ustavo in Državnemu zboru naložilo

odpravo ugotovljenega neskladja v roku enega leta (Merljak 2015). S to ustavno odločbo so starši otrok, ki obiskujejo zasebno šolo, postavljeni v enakopravnejši položaj s starši otrok v javnih šolah.

5 Zaključek

Iz prvotne, maloštevilne ločine, ki jo je ustanovil Jezus Kristus in ga razširil z apostoli, še posebno z apostolom Svetim Petrom, se je razvila nadnacionalna organizacija, ki ji v svetu ni primere. Rimskokatoliška cerkev je največja krščanska cerkev na svetu in zavzema približno šestino svetovnega prebivalstva. Vodi jo papež, ki predstavlja cerkvenega in posvetnega vladarja. Sveti sedež po kanonskem zakoniku označuje rimskega papeža z Državnim tajništvom in ustanovami rimske kurije. Državo mesta Vatikan pa opredeli kot potrební minimum, ki omogoča Svetemu sedežu svobodno izvrševanje duhovnega poslanstva, pri tem pa sogovornikom zagotavlja neodvisnost od vladarjev tega sveta (Zakonik cerkvenega prava 2006).

Svetega sedeža kot središča Rimskokatoliške cerkve in kot mednarodnega subjekta ne moremo razumeti, če ne razlikujemo med osnovnimi koncepti: Sveti sedež, Rimskokatoliška cerkev in Država mesta Vatikan, zato sem na začetku magistrskega dela najprej opredelila osnovne koncepte, pri tem pa izpostavila 'vaticansko dvojnost', ki jima vlada papež kot dvojni suveren. Sveti sedež predstavlja specifičen subjekt, ki vzpostavlja odnose s posameznimi državami in se uveljavlja v mednarodni skupnosti, Država mesta Vatikan, ki je bila ustanovljena leta 1929 z Lateranskimi sporazumi, pa, tako kot je zapisano že v Zakoniku cerkvenega prava, predstavlja le potrební minimum (Zakonik cerkvenega prava 2006), ki utrjuje neodvisni položaj Svetega sedeža v mednarodni skupnosti. Ravno zaradi zgodovinske uveljavitve papeža kot posvetnega in duhovnega vladarja teoretiki mednarodnega prava priznavajo, da je Sveti sedež danes subjekt mednarodnega prava, ki je specifičen, parcíalen, *sui generis* in je torej tisti, ki vstopa v diplomatske odnose z državami. Sveti sedež je imel pomembno vlogo pri osamosvajanju Slovenije, saj je bil eden izmed prvih, ki so priznali našo samostojnost, in je tako pomembno vplival na odločitev ostalih držav o priznanju samostojnosti Slovenije. Moralna in simbolna avtoriteta Svetega sedeža ter njegova *sui generis* mednarodnopravna subjektiviteta odločilno zaznamujeta diplomatske odnose s Slovenijo, saj je dinamika odnosa med Slovenijo in Svetim sedežem bistveno različnejša od diplomatskih odnosov, ki jih goji Slovenija z ostalimi državami. Odnos se razlikuje že zaradi specifičnega diplomatskega aparata Svetega sedeža in ciljev, ki jih Sveti sedež zasleduje pri izvajanju svoje diplomatske dejavnosti. Kar potrjuje mojo hipotezo, da *posebna mednarodnopravna subjektiviteta Svetega sedeža odločilno zaznamuje diplomatske odnose*

med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo. Kljub postsocialistični zgodovini Slovenije lahko po naši osamosvojitvi in vstopu v EU ter sprejetem konkordatu, ki je poskrbel za temelje, ki zagotavljajo Rimskokatoliški cerkvi v Sloveniji pravno neodvisnost, rečemo, da se odnosi med Slovenijo in Svetim sedežem razvijajo v skladu z vizijo krščanske Evrope.

Diplomacijo Svetega sedeža lahko opredelimo z ožjega ali širšega vidika. Z ožjega jo razložimo kot instrument zunanje politike, ki se izvaja preko njenega diplomatskega aparata. S širšega vidika pa jo lahko razumemo kot komunikacijo, strateško pozicijo diplomacije Svetega sedeža. Sveti sedež se sam ne opredeli kot politična oblast, temveč kot moralna sila, in njegovo delovanje naj bi bilo odmev evangelijskega sporočila, njegovo izvrševanje pa dolžnost, ki je v dobrobit celotnemu človeštvu, ki ga je potrebno odpreti evangelijskemu sporočilu. Njihove prednostne naloge so zavzemanje za mir, pospeševanje verske svobode in obramba pravic družine, ki je v očeh Svetega sedeža temeljna celica vsake družbe in s tem tudi osnovna celica Rimskokatoliške cerkve. Diplomacija Svetega sedeža na bilateralni ravni deluje preko nunciatur in je po pravilih mednarodnega prava enaka veleposlaništvu (Ryngaert 2011). Ravno specifičen diplomatski aparat Svetega sedeža tudi v Republiko Sloveniji narekuje dinamiko in vsebino diplomatskih odnosov z Republiko Slovenijo, k temu pa pripomore tudi sklenjen konkordat, ki natančno opredeljuje verske, organizacijske in pravne zadeve Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji. Na podlagi tega lahko torej uvodoma zastavljeno hipotezo: *Specifičen diplomatski aparat Svetega sedeža in sklenjen konkordat narekujeta drugačno dinamiko in vsebino diplomatskih odnosov z Republiko Slovenijo, kot jih ima Slovenija z ostalimi suverenimi državami*, potrdim. Diplomatska aktivnost Svetega sedeža ima po mnenju De Rose verske cilje, ki na eni strani težijo k zagotovitvi svobode Rimskokatoliške cerkve, na drugi strani pa k sodelovanju z državami in mednarodnimi organizacijami za dosego moralnih in socialnih vrednot ter solidarnosti med državami (De Rosa 1998). Cvrlje dodaja, da je diplomatska dejavnost Svetega sedeža eden najpomembnejših instrumentov, s katerimi Sveti sedež komunicira z ostalim svetom, druge pa so kolegij kardinalov, škofovska sinoda, kongregacije, sekretariati, sodišča. Najpomembnejši glasnik diplomacije Svetega sedeža pa je papež sam (Cvrlje 1992b). Razmerje med državo in Svetim sedežem določajo pravni sistemi posameznih držav in odnos je ponavadi urejen preko konkordata, ki predstavlja mednarodno pogodbo, ki ureja vsa organizacijska in pravna razmerja med državo in Svetim sedežem. Konkordat je sporazum med Rimskokatoliško cerkvijo in državo, dvema enakopravnima, neodvisnima akterjema (Košir, 1986), in ureja vse verske zadeve in aktivnosti Rimskokatoliške cerkve v posamezni državi. Konkordat med Svetim sedežem in Republiko Slovenijo je bil ratificiran 28. maja 2004 z izmenjavo ratifikacijske listine. Poleg

Slovenije ima s Svetim sedežem sklenjene konkordate 16 od 28 članic EU-ja, v vsebini so primerljivi s konkordatom, sklenjenim s Slovenijo.

Rimskokatoliška cerkev (in preko nje Sveti sedež) je velikokrat tarča negativnih kritik in napadov ne le v Sloveniji, ampak v celem svetu. V današnjem času težke ekonomske in gospodarske pozicije sveta je pred Sveti sedež postavljena izjemno težka naloga, če želi zasledovati svoje cilje (zavzemanje za mir in človekove pravice), saj ima Rimskokatoliška cerkev svoj ugled načet ne le zaradi pedofilskih škandalov, temveč tudi zaradi škandalov, povezanih z vatikanskimi financami. Njen načet ugled vpliva na dinamiko odnosov s Slovenijo, kar se kaže v zmanjšani moči vplivanja na oblikovanje politike. Rimskokatoliška cerkev je imela v Sloveniji od nekdanj izredno velik vpliv na družbo in politično kulturo, vendar njen odnos z državo še vedno ni dokončno urejen. Dinamiko odnosa s Slovenijo določa predvsem slovenska zakonodaja. Kakšen odnos naj ima torej država do Rimskokatoliške cerkve in obratno, odpira predvsem vprašanje, ali je popolna ločitev med državo in Rimskokatoliško cerkvijo sploh mogoča? V ustavi je jasno zapisano, da je država ločena od cerkve, vendar ali je to sploh uresničljivo, saj so državljani lahko obenem tudi verniki. Odnos med državo in Rimskokatoliško cerkvijo je torej nemogoče permanentno definirati, saj se vseskozi oblikuje in spreminja in je odvisen od obeh vpletenih strani.

6 Literatura

- Akehurst, Michael. 1992. *A Modern Introduction to International Law*. Sixth Edition. London and New York: Routledge.
- Andrassy, Juraj. 1990. *Međunarodno pravo, deseto izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Andrassy, Juraj, Božidar Bakotić in Budislav Vukas. 1995. *Međunarodno pravo, I. del*. Zagreb: Školska knjiga.
- Andrassy, Juraj, Božidar Bakotić, Maja Seršić in Budislav Vukas. 2006. *Međunarodno pravo, 3. del*. Zagreb: Školska knjiga.
- Arangio – Ruiz Gaetano. 1996. *On the nature of the international personality of the Holy see*. Bruxelles: Editions Bruylant.
- Benčina, Dragoljuba in Iztok Simoniti. 1994. *Mednarodne organizacije, priročnik in vodnik*. Ljubljana: DZS.
- Benko, Vlado. 1998. Mesto in funkcije diplomacije v razvoju sodobne mednarodne skupnosti. V *Diplomacija in Slovenci*, ur. Milan Jazbec, 39–58. Celovec: Založba Drava.
- Brierly, James Leslie. 1928. *The Law of Nations – An Introduction to the International Law of Peace*. Oxford: Clarendon Press.
- 1963. *The Law of Nations – An Introduction to the International Law of Peace*. Oxford: Clarendon Press.
- Brownlie, Ian. 1998. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Blix, Hans. 1971. Contemporary aspects of Recognition. V *Identité et continuité des sujets internationaux*, ur. Giorgio Cansacchi, 587–704. Recueil des cours 130 (2). Leyden: A. W. Sijthoff.
- Bonutti, Karl. 2002. Neratificirani konkordat med Kraljevino Jugoslavijo in Svetim sedežem. V *Država in cerkev: izbrani zgodovinski in pravni vidiki: mednarodni posvet, 21. in 22. junija 2001*, ur. Alenka Šelih, Janko Pleterski, 131–149. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Boff, Leonardo. 1986. *Cerkev: Karizma in moč, razprave o bojeviti ekleziologiji*. Maribor: Založba Obzorja.
- Bučar, Bojko. 1997. Emerging New Criteria for the Recognition of States. *Journal of International Relations (Issues of Politics, Law and Economy)* 4(1–4): 73–83.

Caccamo, James F. 2006. La politica orientale della Santa Sede e il concordato con il Montenegro. V *Ubi neque aerugo neque tinea demolitur*, ur. Maria Grazia Del Fuoco, 53–80. Neapelj: Liguori.

Cardia, Carlo. 1986. Zahrbttni čar neotemporalizma. *Teorija in praksa* 23 (11): 1315–1340.

Catholics for Choice. 2013. *The Catholic Church at the United Nations: Church or State?* Dostopno prek:

https://www.catholicsforchoice.org/topics/politics/documents/CFC_See_Change_2013.pdf (10. september 2015).

Concordat Watch. Dostopno prek: <http://www.concordatwatch.eu/> (8. avgust 2015).

Conforti, Benedetto. 2005. *Mednarodno pravo: šesta izdaja*. Ljubljana: Založba Hermina Kranjc.

Cvrlje, Vjekoslav. 1992a. *Vatikanska diplomacija, pokoncilski Vatikan u međunarodnim odnosima*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

--- 1992b. *Vatikanska diplomacija*. Zagreb: Školska knjiga.

Čepar, Drago. 2005. *Upravna ureditev prijave in delovanja verskih skupnosti*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani: FDV.

Dalla Torre, Giuseppe. 1996. *La città sulla monte, Contributo ad una teoria canonistica sulle relazioni fra Chiesa e Comunità politica*. Roma: A. V. E.

Degan, Vladimir Đuro. 2000. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta v Rijeci.

De Rosa, Giuseppe. 1998. Le nunziature apostoliche, Natura e fini della diplomazia pontificia. *La civiltà Cattolica* I (3545): 451–460.

Dunn, Kevin. 2008. Historical representations. V *Qualitative Methods in International Relations* ur. Audie Klotz in Deepa Prakash, 78–92. London: Palgrave Macmillan.

Družina. 2006. Financiranje Cerkve. Dostopno prek: [http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/0/884913AA7E6D5052C12572D0001BB8A0/\\$FILE/FINANCIRANJE%20CERKVE.PDF](http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/0/884913AA7E6D5052C12572D0001BB8A0/$FILE/FINANCIRANJE%20CERKVE.PDF) (10. september 2015).

--- 2014. Osmo obletnica nastopa pontifikata Benedikta XVI. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/E3080B1B5E039FB5C1257B580024E682?OpenDocument> (10. september 2015).

Fantau, James. 2011. Rethinking the sovereign status of the Holy See: Towards a greater equality of states and greater protection of citizens in United States Courts. *Cardozo Journal of International & Comparative Law* 19 (2): 487–523.

Ferlito, Sergio. 1988. *L'attività internazionale della Santa Sede*. Milano: Dott. A. Giuffr  Editore.

Grgi , Jožica. 1983. *Odnosi med Vatikanom in Jugoslavijo po letu 1960*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Gombač, Boris M. 2005. *Na drugi strani : Odbor staršev za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov ob slovenski osamosvojitvi leta 1991*. Ljubljana: Založba ZRC.

Grix, Jonathan. 2010. *The Foundations of Research: Introducing Research Methods*. Houndmills, Basingstoke in Hampshire: Palgrave Macmillan.

Jennings, Robert in Arthur Watts. 1992. *Oppenheim's International Law. Peace: Introduction and Part I I (9)*. Harlow, Essex, England: Longmans Group UK Limited.

Harris, David. 1998. *Cases and materials on international law*. London: Sweet & Maxwell.

J nsson, Christer in Martin Hall. 2005. *Essence of Diplomacy*. New York: Palgrave MacMillan.

Juhart, Janez in Rafko Valen i . 1994. *Dru beni nauk cerkve*. Celje: Mohorjeva zalo ba.

Ku ej, Rado. 1937. *Konkordat: ustava in verska ranopravnost*. Ljubljana: J. Blasnika.

Ker evan, Marko. 1998. Sporazumi s Svetim sede em in dru beni polo aj Rimskokatoli ke Cerkve (RKC) v Republiki Sloveniji. *Zbornik mednarodnih in dru boslovnih in humanisti nih razprav*, 78–96. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

K ock, Heribert F. 1975. *Die Völkerrechtliche Stellung Des Heiligen Stuhls: Dargestellt an Seiner Beziehungen Zu Staaten Und Internationalen Organisationen*. Berlin: Duncker und Humblot.

Košir, Borut. 1986. *Il concordato tra la Santa Sede e il regno di Jugoslavia del 1935: esercitazione per la licenza in Utroque Iure*. Roma.

--- 1994. Cerkvenopoliti ne razmere in konkordat. V *Wolfov simpozij v Rimu* ur. Edo Škulj, 35–50. Celje: Mohorjeva družba.

--- 2002. Cerkev in njen odnos do političnih ureditev. V *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju*, ur. Metod Benedik, 255–270. Ljubljana: Družina.

Kre a, Milenko in Smilja Avramov. 1983. *Me unarodno javno pravo*. Beograd: Savremena Administracija.

Lateranski sporazum. 1929. Lateran Pacts of 1929. Dostopno prek: <http://biblelight.net/treaty.htm> (3. januar 2012).

Legard, Robin, Jill Keegan in Kit Ward. 2003/2006. In-depth Interviews. V *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Reserachers*, ur. Jane Ritchie in Jane Lewis, 138–169. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage.

Luzar, Igor. 2006. Vatikanska diplomacija. *Družina*. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/55-10-CerkevPoSvetu-6> (3. avgust 2015).

Maritain Jacques. 1950. The Concept of Sovereignty. *The American Political Science Review* 44 (2): 343–57.

Merljak, Sonja. 2015. Financiranje zasebnih osnovnih šol doslej diskriminatorno. *Delo*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/320849> (10. september 2015).

Mladina. 2011. Deset let vatikanskega sporazuma. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/107582/deset-let-vatikanskega-sporazuma/> (3. avgust 2015).

Mnenje o skladnosti nekaterih določb Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih z Ustavo. Ur. l. 118/2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=46097> (10. september 2015).

Murgel, Jasna. 2003. *Človek v mednarodnem pravu*. Maribor: Grafiti studio.

Mužić, Ivan. 1978. *Katoliška crkva u Kraljevini Jugoslaviji*. Split: Crkva u svijetu.

Neuman, Laurence W. 2011. Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches. *Historical-Comparative Research* I (6): 437–45. Boston: Pearson.

Oppenheim, Lassa Francis Lawrence. 1957. International Law – A Treatise. *Peace* I (8). London, New York, Toronto: Longmans, Green and Co.

Petrič, Ernest. 1980. Nekateri komparativni vidiki mednarodnih organizacij. *Teorija in praksa* 17 (9): 1120–1134.

--- 2010. *Zunanja politika: Osnove teorije in praksa*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Radio Ognjišče. 2012. *20. obletnica objave note o priznanju samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije s strani Svetega sedeža*. Ljubljana, 13. januar 2012.

Radio Vatikan. 2009. *Pater Federico Lombardi: "Diplomacija Svetega sedeža sloni na realizmu upanja."* Vatikan, 12. december 2009.

RTVSLO. 2014. *Frančišek prvo obletnico papeževanja zaznamuje s postom in molitvijo*. Ljubljana, 13. marec 2014.

Ryngaert Cedric. 2011. The Legal Status of the Holy See. *Goettingen Journal of International Law*. Dostopno prek: http://www.gojil.eu/issues/33/33_article_ryngaert.pdf (2. september 2015).

Roter, Zdenko. 1976. *Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji, sociološki teoretični vidiki in raziskovalni model*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Slatinek, Stanislav. 2006. *Pereča pravna vprašanja*. Maribor: Slomškova založba.

Slovenska asociacija suverenega melteškega viteškega reda. 2015. Dostopno prek: <http://www.malteskired.si/smvr/> (20. september 2015).

Slovenska škofovska konferenca. 2013. Davki, ki jih plačuje Katoliška Cerkev – odgovori na novinarska vprašanja. Dostopno prek: <http://katoliska-cerkev.si/davki-ki-jih-placuje-katoliska-cerkev-odgovori-na-novinarska-vprasanja> (13. september 2015).

--- 2015. Dostopno prek: <http://katoliska-cerkev.si/> (10. september 2015).

Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih. 2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=47165> (18. december 2012).

Schermers, Henry G. in Niels M. Blokker. 1995. *International Institutional Law. Unity with diversity*. Third Revised Edition. The Hague, London, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Schöppe, Lothar. 1964. *Konkordate seit 1800*. Berlin: Alfred Metzner Verlag.

Tauran, Jean Luis. 1992. Posebnosti in poslanstvo, Sveti sedež v mednarodni skupnosti. *Slovenec, Sobotna branja* (5. januar).

Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

Trampuš, Jure. 2001. Neprimerljivi konkordati. *Mladina*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/93641/neprimerljivi-konkordati/> (3. avgust 2015).

Werner, Wouter G. in De Wilde Jaap H. 2001. The Endurance of Sovereignty. *European Journal of International Relations* 7 (3): 283–313.

White, Brian. 2001. Diplomacy. V *The Globalisation of World Politics: An Introduction to Interantional Relations*, ur. John Bayilis in Steve Smith, 317–329. Oxford: Oxford University Press.

Zalar, Klemen. 2007. *Pravna ureditev odnosov med cerkvijo in državo v Republici Sloveniji*. Diplomaska naloga. Univerza v Ljubljani: Teološka fakulteta.

Zakonik cerkvenega prava. 2006. Ljubljana: Družina.

Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih. Ur. l. RS 13/2004. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=47165> (10. september 2015).